

MIHAI VODĂ VITEAZUL

— PORTRET FĂCUT DE GRAVORUL SADELER
LA PRAGA ÎN 1601 —

(A se vedea pag. 104-105)

1) 2i

„BIBLIOTECA PENTRU TOȚI“

ALEX. LĂPĂȘATU

DIN ZILELE DE CADERE

MIHAI-VODA VITEAZUL

— XVI NARAȚIUNI ISTORICE —

(18 Sept. 1600 — 19 Aug. 1601 — 17 Iul. 1603)

22. SEP. 2019

15. 10. 1973

BUCUREȘTI

5/2

EDITURA LIBRĂRIEI LEON ALCALAY

No. 37, Calea Victoriei, No. 37

BIBLIOTECA 1909. PED

PREȘEDINTELE COMITETULUI

1909 — București

✓
39248

031

Paginile ce urmează au fost tipărite ca adaus la o nouă ediție a operei lui Nic. Balcescu, Românii sub Mihai-Voerod Viteazul, publicată anul trecut pe seama tinerimii de onor. Administrație a Casei Școalelor.

Lamuririle date acolo cu privire la scopul urmărit de ele precum și la modul întocmirii lor, nu se mai repetă însă și aci.

Aprilie 1909.

I.

1. Intrarea lui Zamoyski în Moldova. — 2. Retragerea Căpitanilor lui Mihai-Vodă în Ardeal. — 3. Căderea Moldovei. — 4. Vești despre întâmplările din Ardeal. — 5. Inaintarea Polonilor și planurile lor. — 6. Nedumerirea Ardelenilor. — 7. Intrarea lui Zamoyski în Țara-Românească.

Spre a pedepsi înfruntarea ce Mihai-Vodă făcuse Coroanei Polone prin cucerirea și prădarea Podoliei, marele Hatman Zamoyski plecă, la 20 August 1600, din Trebowla spre Moldova în fruntea trupelor sale polone. După ce luă în cale-i cetele răsvrătitului Moise Săcuiul, ajunse, peste două săptămâni, la granița Moldovei, aducând cu sine pe cei trei viitori stăpâni ai Ardealului, Moldovei și Țării-Românești: Sigismund Băthory, Ieremie și Simeon Movilă. La 4 Septembrie

el treceà Nistrul pe la Coludrubca și, intrând în ținutul Cernăuților, apucă, prin codrii Cozminului, drumul spre Suceava, unde ajunse la 15 Septemvrie. Cum vedem deci Zamoyski nu prea grăbiă. Aceasta pentru că întreprinderea sa militară atârnă de veștile ce urmă să primească cu privire la rezultatul frământărilor din Ardeal, unde se găsiă Voevodul, împotriva căruia se rădicară acum toți din toate părțile și în ajutorul căruia alergară numai — îndată ce Leșii intrară în Moldova — credincioșii săi căpitani, pe care-i lăsase spre paza acestei a treia țări a crăeștii sale cununi: Baba Novac, Udrea, Mârzea, Deli-Marco și Sava Armașul.

În drum, înainte de a ajunge la Suceava, Zamoyski primi, prin trei ceauși, ofertă de ajutor de la Mahmud-Pașa Hanul. Bizuindu-se însă îndeajuns pe puterile armiei sale, el răspinse acesta ajutor, de care totuș la urma urmelor va căută să se slujească. Într'adevăr, oastea polonă, care, după mărturia Cronicarului nostru, numără 40.000 oameni — 30.000 Leși și 10.000 oaste de țară a lui Ieremie Movilă — eră destul de numeroasă, bine echipată și pedeașupra nu puțin încercată în lupte, fiind alcătuită

in mare parte din oamenii pe care-i ridicară și duceau acum împotriva lui Mihai-Vodă staroștii din Chelm, Camenița, Chmelnic și Samogiția, castelanii din Lemberg, Halicz, Lublin și Buczacz, principii Porucki și Ruzynski, voevozii din Podolia și Brațlaw, Iacob și Ștefan Potockii cu alți mulți nobili și cavaleri poloni, cari cu toții formau marele stat-major al bătrânului Hatman și Cancelar. Cu toate acestea, ajungând la Suceava și găsind cetatea bine grijită de oamenii lui Mihai-Vodă, puternica armie nu se încumetă a o lua, spre a nu pierde și slăbi, zic Polonii, puteri ce trebuiau păstrate; ci apucă in jos pe malul drept al Siretului, spre târgul Romanului. In acest timp, la 18 Septembrie, in ziua in care steaua mării slăvitului nostru Voevod cădea la Mirislău, Zamoyski primi vestea răscoalei nobililor din Ardeal. Atunci, după ce trimise la Iași să așeze pe Ieremie Movilă in scaunul domnesc din care-l gonise Mihai-Vodă și după ce trimise o parte din oaste, 12.000 oameni, ca sub povața lui Moise Săcuiul și Iacob Potocki, să intre prin părțile nordice ale Bistriței in Ardeal, spre a sprijini opera nobilimii răsvrătite și a deschide astfel și calea domniei lui

Sigismund Báthory, făcând sfat cu mai marii oștii sale,—Zamoyski hotări să ție drumul înainte spre hotarele Țării-Românești, pentru ca, după cum îi eră gândul și socoteala, la loc și timp potrivit, să poată trece prin părțile sudice ale Brașovului în Ardeal — de la Trotuș prin Oituz sau de la Buzău prin valea cu acelaș nume — spre a coopera ast-fel cu întreaga lui armie la marea luptă de răsturnare a viteazului Voevod.

La 25 Septemvrie Polonii erau la Bacău. Aci primiră ei vestea înfrângerii lui Mihai-Vodă, — înfrângere pe care nu și-ar fi putut-o inchipui nimeni și niciodată așa de grabnică. Puteau dar grăbi acum și ei : la 1 Octomvrie Zamoyski eră la Trotuș și, potrivit planului său, de aci aveă să treacă pe la Oituz în țara Bârsei, unde aflase că ajunsese Învinsul de la Mirislău, ținut din urmă de biruitoarii săi — Ungurii lui Csáky și Nemții lui Basta.

Ardelenii cunoșteau și ei acest plan, căci Iacob Potocki și Moise Săcuiul, îndată ce pătrunseră în Ardeal, se grăbiră a le da de știre, din Poiana, la 21 Septemvrie, cum că Mihai-Vodă, împotriva căruia-i trimisese marele Cancelar, va fi atacat și pedepsit oriunde va fi gă-

sit — deci și în Ardeal. Nedumeritoarea veste fu îndată raportată, la 27 Septembrie, din Sibiu, împreună cu alte faime privitoare la scopurile dușmane ale Polonilor, Împăratului Rudolf II la Praga de către credinciosul său comisar David Ungnad, care, într'un al doilea raport din 30 ale aceleiași luni, arătând că oastea lui Zamoyski e aproape de Trotuș, adăogă că, dacă Mihai-Vodă nu va trece cât mai curând în Țara-Românească, în trei patru zile Cancelarul va fi în țara Bârsei. Neliniștea spori și mai mult în mijlocul Ardelenilor, atunci când, la 3 Octombrie, Sava Tököly le făcù cunoscut, din tabăra lui Mihai-Vodă de la Sân-Petru, ca lucru cert, aflat prin iscodași anumiți, că Polonii sunt la granița Ardealului.

Dar pe câtă neliniște aduse în tabăra Ardelenilor campania din Moldova a Polonilor, pe atâta îngrijire aduse ea în sufletul lui Mihai. Căci dacă cei dintâi se temeau de încurcăturile ce puteau naște din împreunarea și ciocnirna celor patru oști ce cu toatele tindeau spre țara Bârsei, cel de al doilea știà prea bine cum că toată grija protivnicilor săi fiind acum de a-l sili, cu ori ce preț, a părăsi cât mai curând Ardealul, ar

putea ajunge în fața armiei polone așa fugar și nepregătit cum era. De aceea se grăbi a trimite împotriva-i un detașament de patru mii oameni, spre a-i ține calea la Oituz și pasurile vecine. Astfel își asigură buna retragere și-și câștigă vreme pentru trebuitorul recul, nevoind pe Poloni a ridica tabăra de la Troțuș și a pleca mai departe spre hotarul Țării-Românești, unde-i mână de altfel și cererile repetate, pe cari le făcea din partea lor, cum vom vedea, Staturile nobililor Ardeleni. La 5 Octombrie Zamoyski trecu Milcovul, iar la 9 își așază tabăra la Buzău, unde sosise dimpreună cu Sigismund Báthory și frații Movilă.

II.

1. Retragerea lui Mihai-Vodă la Făgăraș. — 2. Urmărirea lui de Basta și Unguri. — 3. Vești despre întâmplările din Moldova. — 4. Neliniște și temeri în amândouă părțile. — 5. Greaua situațiune a lui Mihai-Vodă. — 6. Tratări de pace cu Basta și Ungurii. — 7. Trecerea Voevodului în Țara-Românească.

Părăsind câmpul bătăliei pierdute dela Mirislău, Mihai-Vodă, inconjurat de vreo 3000 ostași, trecu cu grăbire prin Alba, lăsă la o parte Sibiiul, ai cărui locuitori loviră și sparseră oastea de ajutor ce tocmai îi sosise din Țara-Românească, și se opri în Făgăraș. Aci-ș găsi familia și averea, aci o parte din oastea venită prin pasul Turnului-Roș sub povața fiului său Pătrașcu-Vodă și a Clucerului Radu Buzescu și aci cetele venite din Moldova prin pasul Oituzului sub pova-

ta bravilor săi căpitani Baba-Novac, U-drea, Mărzea, Deli-Marco și Sava Armașul. Astfel amărâatul Domn își putu întocmi din nou o oaste de vre-o 16.000 oameni, cu care împrejurările îl duceau peste puțin să ție piept puternicei armii dușmane a lui Zamoyski și poate—cine știa? — chiar Ungurilor lui Csáky și Nemților lui Basta, cari amândoi îi luară urma de aproape.

Intr'adevăr, aceștia, după norocita lor izbândă, petrecură noaptea în apropiere, iar a doua zi își făcură intrarea triumfală în Alba-Iulia. Grija de a nu da pas de reculegere Învinsului, nu-i reținù însă mult locului; ci, trimițând înainte 400 călăreți iuți întru fugărirea lui, — la 21 Septemvrie plecară și ei pe urma lui Mihai-Vodă. Vestea despre campania lui Zamoyski și a lui Sigismund Báthory în Moldova, pe care o primiră la Sebeșul săsesc, îi făcù să se oprească aci trei zile. Socotind împrejurările plecară apoi la Sibiu, unde ajunseră la 24 Septemvrie și unde rămaseră până la sfârșitul lunii, în așteptarea veștilor despre mișcarea trupelor polone din Moldova și Ardeal, vești cari avură darul nu numai să-i neliniștească, cum am arătat, ci chiar să introducă germenul dezbi-

nării între acești aliați împotriva lui Mihai-Vodă, — între Imperiali și Unguri. Căci pe când aceștia priveau cu mulțumire apropierea lui Sigismund Báthory și a uneltitorului său Moise Săcuiul, cu care deschiseră chiar ascunse tratative, Imperialii vedeau bine că această apropiere le zdruncină planurile lor de viitori stăpâni ai Ardealului.

Dar acțiunea militară a Polonilor aduse și pe Mihai-Vodă într'o situațiune foarte grea. Căci, prins cum era acum între doi dușmani, deopotrivă doritori de a-l nimici, el se văzù nevoit ca, alegând lupta cu unul, să îmbie pace celuilalt. Voevodul alege lupta cu acei ce veniau să-i smulgă chiar stăpânirea lui de baștină — Țara-Românească, iar cu dușmanii din Ardeal deschise tratative de pace, în nădejdea unui ajutor militar, de care avea atât de mare nevoie și în vederea asigurării unui adăpost pentru ai săi mai mult decât pentru sine în cazul când norocul armelor l-ar părăsi iarăș.

În acest scop, la 23 Septembrie, Mihai Vodă trimise din Făgăraș, prin o solie în frunte cu Ioan Szelestei, scrisori către Basta și Csáky, prin care le propunea o pace pentru a căreia întărire și

statornicie le oferiă chezășie familia și întreaga sa avere. A doua zi chiar Szelestei întâmpină la Sibiiu pe dușmanii stăpânului său. Aceștia, puind mai întâiu pe sol în fiare, trimit două scrisori de răspuns, una dela Basta și Comisarii împărătești, cealaltă dela Csáky și soții săi — în numele Staturilor Ardelene — prin care, după oarecari muștrări meșteșugite și nemeritate, Voevodul eră incunoștințat că i se primește propunerea și oferta, însă cu condiție să trimeată familia și comorile cel mai târziu până Sâmbăta ce veniă (30 Septemvrie); să părăsească pentru totdeauna Ardealul și să stee cu oasta sa la porunca Împăratului și a Generalului său. Așă urmând, i se scriă, va puteă câștigă iarăș îndurarea Majestății Sale, bunăvoința Nobililor și, dacă ar dori, chiar ajutor împotriva Păgânilor. Prin Radu Clucerul Buzescu, Mihai răspunse, invoindu-se cu condițiunile puse și arătându-și dorința de a se dà libertate Săcuilor și de a i se asigură locuri de retragere în Ardeal la Făgăraș, Gurghiu și Jeciu. La 1 Octomvrie Clucerul Radu plecà din Porumbac, sat așezat la jumătatea drumului dintre Sibiiu și Făgăraș, unde întâmpinase oștile lui Basta și Csáky, cu

răspunsul acestora : să timeată familia și comorile, și-i vor fi intru cinste, ajutor și apărare.

Cât de sinceri și cinstiți erau însă Ungurii când făceau aceste asigurări fostului lor Domn, în tabăra căruia Basta trimisese pe Sava Tököly, iar Csáky pe Nicolae Vitéz și Martin Bányai, spre a-i lua un nou jurământ de credință pe seama Impăratului și a Comisarilor săi, — se vede din faptul că în aceeași zi chiar ei scriau Căpitanilor marelui Domn, ales viteazului Baba-Novac, propuindu-le nu numai a părăsi și trădă pe stăpânul lor, ci chiar a-l da „viu sau mort“ în mâinile lor. Aceasta în schimbul oare-cărora bunuri ce ei le oferiau în Ardeal.

Mihai-Vodă, care avusese în destul prilej să cunoască cinstea și credința dușmanilor săi, știa el bine cât prețesc aceste tratări și asigurări ; le făcea și primiă însă pentru a înlătură o izbire din spate în lupta ce mergea să dea cu Polonii lui Zamoyski și, precum am spus mai sus, în nădejdea unui ajutor militar de care simțiă atât de mare nevoie.

Între aceste Basta și Ungurii părăsise Făgărașul și se așezase la Vlădeni, iar Mihai-Vodă pusese tabără în preajma Brașovului la Sân-Petru. Aci-l găsiră Radu

Clucerul și, cum am văzut, amintiții Sava Tököly, Nicolae Vitéz și Martin Bányai, înaintea cărora, în ziua de 3 Octomvrie, Mihai cu mai marii oștii sale prestă un nou jurământ de credință Impăratului și Comisarilor săi pe temeiul invoelilor satorite până acum și în schimbul unui adăpost ce i se asigură pentru familia sa la Gelău. În urma acestui jurământ, prin care Domnul român se legă, între altele, să părăsească Ardealul, și în urma cererilor stăruitoare pe care i le făcură în zilele următoare de 4, 5 și 6 Octomvrie din Ghimbav Staturile Ardelene prin scrisori șilegații speciale, — Mihai văzù că nu-i rămâne altceva de făcut decât să treacă fără întârziere munții, spre a-și mântui țara de moșie, întâmpinând pe Poloni la loc și timp potrivit.

Intr'adevăr, acum, când Basta și Ungurii aveau și ei știință sigură de planul lui Zamoyski de a intra cu Sigismund Báthory în Ardeal, venirea lor grabnică în țara Barsei căpătă și un al doilea scop pe lângă acela de a sili pe Domnul român, căruia totuș îi bănuiau planuri ascunse și dușmane, să iasă din țară: să oprească, la nevoie cu armele chiar, pe Zamoyski de-a trece munții, despre care lucru îl și înștiințară, din Vlădeni, la 4

Octomvrie, toată grija fiindu-le acum de-a limpezi situațiunea și nici de cum de a o încurcă prin noi acțiuni militare la dâșii acasă, Nu mai eră însă nevoie nici de una nici de alta, dcoarece Polonii, străjuți la Oituz de trupele timise în grabă de amerințatul Voevod, erau acum in drum spre Țara-Românească. Asemenea și Mihai-Vodă, căci la 7 Octomvrie el vestiă, din munții Buzăului, pe Basta și Comisarii împărătești, că trece pasurile impotriva Leșilor și că va trimite familia în Ardeal, de oarece vede că mai mult prețuește în fața lor captivitatea acesteia decât jurământul lui. Cum însă se găsiă într'o stare foarte grea, față de Poloni pe deoparte și Turci pe de alta, stăruște mult să i se trimeată in sprijin, după cum i se făgăduise, trupe de ajutor, iar ei să-și așeze tabăra la Brețcu, ca astfel oastea lui Zamoyski să se știe amerințată din două părți.

III.

1. Coborirea lui Mihai-Vodă la „gura Teleajinului”. — 2. În așteptarea ajutorului promis de Ardeleni. — 3. Plecarea lui Zamoyski spre Ploești și pregătirile alor noștri de a-i tăia calea. — 4. Din cuvântarea lui Baba-Novac către trupele sale. — 5. Lupta din strâmtoarea Năenilor, — 6. Încăerările din preajma Cepturii. — 7. Retragerea lui Mihai-Vodă în munți.

Pe când Mihai-Vodă trecea munții în țară, Turcii din Giurgiu intrau în București, iar Zamoyski tăbăra la Buzău. Câteva mii numai despărțeau așa dar acum oștile dușmane, care de îndată luară limbă una de alta. S'ar fi putut da chiar lupta, dacă Voevodul ar fi avut la îndemână îndeajuns oaste pe care să se poată sprijini la orice împrejurare. Căci agerul său ochiu de minunat strateg descoperise, ca totdeauna, locul potri-

vit și apărat, în care, așezându-și tabăra, să poată stă față numeroșilor dușmani. Intr'adevăr, a doua zi chiar după ce trecuse pasurile munților, la 8 Octomvrie, Mihai-Vodă se găsea la „gura Teleajinului“, în apropiere deci de locul unde se va da marea bătălie de la 20 Octomvrie, care va hotări și soarta acestei inegale lupte. Căci de aci, dela „gura Teleajinului“, unde venise, cum am spus, să caute loc potrivit de adăpost și de luptă, el dădea boerului său Antonie Grama o carte de stăpânire, în care, în cuvinte de durere, dar nu și de desnădejde, făcea pomenire de împrejurările în care se găsea.

Reîntors în munți, Mihai supraveghia mișcările dușmanului și aștepta ajutorul cerut dela Imperiali și Unguri — ajutor ce nu venia și nici va veni vreodată. Căci Imperialii se găseau într'o situație foarte grea față cu Domnul român, pe care deși, se pare, țineau a nu-l părăsi cu totul, totuș nu-l puteau ajuta întru nimic. Și aceasta din întreit motiv: Ungurii, mai întâiu, cu toate că întreprinseseră acțiune militară împreună cu Imperialii, se împotriveau ca Mihai să fie ajutat de aceștia, temându-se de o reabilitare a puterilor și deci a planurilor

sale ; Germanii, apoi, nu se incumetau a intra în luptă deodată cu Polonii și Turcii cu o armată relativ puțină și nepregătită, câtă aveau ei atunci în țara Bărsei ; Basta, în sfârșit, de la hotărîrea și acțiunea căruia atârna în cele din urmă ajutorarea lui Mihai-Vodă, eră dușmanul ascuns și hotărît al Domnului român, despre care scria că nu se indoește cum că chiar trecând munții nu plănuește vre-o ascunsă răsbunare.

Voevodul, căruia, neîndoios, nu-i erau străine aceste imprejurări, așteptă totuș, pe temeiul învoelilor făcute, asigurărilor date și jurământului prestat, ajutorul cerut și promis, pentru a cărui grăbire se pregăti a-și trimite familia în Ardeal. Astfel rămase în așteptare, supraveghind de aproape mișcările Leșilor, trei zile. Când i se aduse însă vestea că dușmanii au părăsit Buzăul, apucând drumul Ploeștilor, unde lesne s'ar fi putut ajunge cu Turcii din București, Mihai se văzù silit să intre în luptă așa cum eră pregătit. Hotări deci să taie calea dușmanilor. În acest scop trimise, în zorii zilei de 12 Octomvrie, pe bravul său căpitan Baba-Novac cu avangarda oștirii să se înfunde în valea ascunsă, strâmtă și bine acoperită a Nă-

enilor, care se deschidea tocmai în drumul pe care-l țineau Leșii ; iar el, așezându-și tabăra la spatele unui munte ce se ridică de cealaltă parte a drumului, urcă în pădurile din vârf o altă parte din oaste, cu poruncă să se arunce și ea asupra Leșilor, pe dată ce Baba-Novac va eși din ascunzătoare să le tae calea. Planul era deci ca dușmanii să fie atacați prin surprindere, prinși între două focuri și, dacă nu înfrânți, cel puțin serios loviți, spărți și împrăștiați.

Astfel întocmiți și pregătiți așteptau acum Românii pe Leși. În aceste momente de încordare, Mihai, neprimind nici un răspuns dela Imperiali și văzându-se silit a începe luptele cu dușmanul, îndreptă către Basta și Comisari o a doua scrisoare, în care le arată din nou situațiunea grea în care se găsește, căci, fiind așezat între două focuri, Polonii deoparte, Turcii dealta, se află, zicea, într'o primejdie așa de mare, încât nu numai el, ci și Impărăția și Creștinătaea vor fi păgubite, dacă nu va fi sprijinit la vreme, pierzând în el, cea dintâiu, un luptător credincios, iar cea de a doua un biruitor norocos. În urmare deci cere, stăruiitor și repetat, ajutor măcar 2.000 pedestri și 500 călăreți.

Pe când Mihai în tabăra sa scria aceste, Baba-Novac, cu înflăcărate cuvinte, îmbărbătă inimele oștenilor săi. în scop de a răscumpăra pierderea de curând suferită cu o strălucită victorie. „Aduceți-vă aminte, le cuvântă el, de câte ori am fost biruitori împotriva Polonilor și cum numărul nostru așa de mic a înfrânt oștile lor așa de mari. Rechemăți în minte biruințele dobândite în anul trecut, la cucerirea Moldovei, spre a vă fi de vie pildă și curajoasă pornire în contra acestor dușmani, totdeauna și în tot locul biruiți de noi. Și, precum atunci, așa și acum, să avem nădejdea tare a biruinții. Să luptăm deci cu ardoarea și îndrăzneala cu care am luptat altădată împotriva lor. Amintiți-vă, în sfârșit, că fala, viața și țara strălucitului și prea înălțatului nostru Voevod atârnă de credința și bărbăția noastră de astăzi. Căci numai prin fuga și zdrobirea trușărilor noștri dușmani, îi vom putea asigura Lui țara pe care stă s'o piardă, iar nouă viața, cinstea, averea, neamul și moșia... Cu gândul la un trai glorios sau la o moarte cinstită, să plecăm deci să surprindem pe dușmani, cari, apucați pe neașteptate, vor face puțină împotrivire bărbăției și puterii noastre.“

Intre aceea Polonii ajunseră la locul de pândă al avangardei lui Baba-Novac. Cazacii, cari mergeau în frunte, prinseră însă veste de atacul ce li-se pregătise și, din pornirea lor, fără a mai aștepta poruncă, se aruncară, cu putere și iuțeală, asupra alor noștri, mai înainte ca aceștia să fi putut eși din valea infundată și acoperită în care se găsiu. Astfel prinși și închiși, ei trebuiră să primească lupta întru împrejurări de tot grele. Se bătură însă cu bravură și încordare până ce fură înfrânți de numărul cel mare al dușmanilor, reîntăriți mereu cu nouă puteri. Cei mai mulți pieriră în luptă sau căzură în robie, și puțini numai se mântuiră prin fugă în tabăra Domnului lor.

După aceasta ispravă neașteptată, Zamoyski porunci acelorași victorioși Cazaci ca împreună cu trupele cele ușoare să atace înălțimile unde se găsiu oastea rânduită de Mihai-Vodă a lovi de ceastă parte pe Poloni, în caz când Baba-Novac, rămânând nedescoperit, i-ar fi putut ataca cu noroc din ascunzătoarea sa. Se înțelege însă că ai noștri, ne mai având la ce susține o luptă pierdută, se retraseră, adăpostindu-se și ei în tabăra din spatele muntelui.

Norocul fû așa dar de partea dușmanilor, cari, deși izbânditori, fură totuș atât de zdruncinați, încât nu se mai văzură îndemnați a atacă pe Români în tabără; ci, zic ei, în vederea nopții pe care o aduceă coborîrea serii, se strânseseră, așezând și ei tabără bine veghiată în Săhăteni, de ceastălaltă parte a muntelui, la spinarea căruia se află Mihai-Vodă. Inșă, pe când Leșii treceau cu pace noaptea spre 13 Octomvrie, ai noștri ridicau tabăra și apucau calea înainte, spre a găsi, după planul Domnului lor, un alt loc potrivit, de unde să cerce din nou a șurprinde, atacă și rupe pe dușmani în cale. Și-l găsiră îndărătul unor săpături mari de pământ, pe care șivoiul apelor mari și tari de munte le scobise în chiar drumul vrăjmașilor. Aci se așezară deci la pândă. Temători însă de nouă curse, Polonii înaintau de astă dată cu multă băgare de seamă. Astfel ei putură descoperi din vreme trupele lui Mihai-Vodă, care trebuiră deci să iasă și să stee la luptă deschisă. Oștile se încăerară pe toată linia și se bătură cu biruință împărțită până în spre seară, când ai noștri se traseră cu bună rânduială spre munți, oprindu-se la Ceptura, unde Leșii, care-i urmăriau de a-

proape, mai sloboziră câte-va tunuri asupra-le. Sosind însă noaptea, tăbăriră și ei în apropiere.

De aci, de la Ceptura, Mihai-Vodă îndreptă mai întâiu o nouă scrisoare lui Basta și Comisarilor împărătești, prin care, după ce le relatează în scurte cuvinte mersul luptei purtate peste zi, solicită ajutor 3000 husari, 2000 călăreți și 3000 lăncieri, arătându-le că e supremul timp de a i-l trimite; apoi în puterea nopții ridică tabăra și apucă calea munților, unde, deocamdată, pentru câteva zile, Polonii îi pierd urma. Aceasta, de sigur, în așteptarea ajutorului din Ardeal, pe care Mihai-Vodă nădăjduia totuș să-l primească.

IV.

1. Totala părăsire a lui Mihai-Vodă.—2. Trecerea familiei sale în Ardeal,—3. Așezarea și întocmirea armiei noastre în pădurea Bucovului, lângă Teleajin.—4. Mișcările oștirii polone și descoperirea taberii lui Mihai-Vodă.—5. Pregătiri de luptă și încercări de pace.—6. Bătălia din pădurea Bucovului și atacarea taberii române.—7. Infrângerea lui Mihai-Vodă,

Am văzut că Imperialii, deși țineau ca Mihai să nu fie părăsit, se găseau într'o astfel de situațiune, încât nu-l puteau ajuta în chip efectiv. Totuș, nevoind din calcul politic, a-l refuză de-a dreptul, arătându-i adevărul situațiunii în care se găseau și pe care Mihai, neîndoios, cunoscând-o, ar fi înțeles-o, preferiră a-l țineă, cum se zice, cu vorba, promițându-i ceea ce n'aveau de gând să împlinească. Astfel ei îi cer, în ziua

luptei de la Năeni, raporturi sigure de pozițiunile ce ocupau Turcii, Tătarii și Polonii, precum și despre numărul lor. „pentru ca să poată da, scriau ei, cu atât mai la timp și cu atât mai ușor, piept cu dușmanul năvălitor.“ Când Mihai primi, în mijlocul munților în care se retrăsese, această scrisoare a lui Basta și a Comisarilor împărătești, nădejdi noi de izbândă născură în amărâtul său suflet și, increzându-se în sinceritatea sentimentelor celor ce astfel îi scriau și făgăduiau ajutor, de loc își porni întreaga-i familie în Ardeal, ca cheazășie a credincioasei lui alipiri către Impărat și nobilii unguri.

Astfel căpetenia acestora, Ștefan Csáky, putu primi, în tabăra sa de la Lețfaláu, în ziua de 16 Octomvrie, pe tânărul Pătrașcu-Vodă, care sosi în tovărășia Arhiepiscopului de Târnova și a Vistierului Stoica. Pe cât însă de lamentabil se înfățișe aci acest din urmă, oșândind în vorbe grele acțiunea politică și militară a Domnului său, pe atât de bărbătește se înfățișe tânărul Voevod, care ceru cu inzistență să fie trimis la Curtea împărătească, unde nădăjduia o bună primire și ședere. Nu i se implini însă dorința, căci fu trimis mai

întâiu la Făgăraș și apoi tocmai la Gelău, împreună cu maică-sa Doamna Stanca și soru-sa Domnița Florica, cari sosiră în Ardeal patru zile mai în urmă—la 20 Octombrie. Nefericitele femei străbătură așa dar văile Carpaților în bubuitul puternic al tunurilor, care băteau și imprăștiau trupele părăsitului Voevod. Primite fiind la graniță de Moise Săcuiul—care grăbise la pasul Buzăului, să oprească reîntoarcerea lui Mihai-Vodă în Ardeal, în caz când, învins fiind, ar fi căutat adăpost dincolo,—ele se îndreptară asemenea spre Letfalău. De aci, trei zile în urmă, fură trimise la Brașov, apoi la Făgăraș și, în cele din urmă, cum am spus, la Gelău, unde fură puse, împreună cu Pătrașcu-Vodă, sub pază.

Rămas așa dar singur, în mijlocul oștii pe care cu greu o mai putea ține în juru-i, fiind neplătită, obosită și descumbrată de luptele neizbutite, Mihai-Vodă așteptă cu toată încrederea sosirea trupelor ardeleni. Pe măsură însă ce zilele treceau una după alta, fără ca aceste să se arate, pe aceeași măsură nădejdea Voevodului se prefăcea în neliniște, iar aceasta în bănuială, până ce, văzând că nu-i sosesc nici măcar scrisori noi de lămurire, căpătă încredin-

țarea că atât promisiunile date cât și nădejtile deșteptate au fost mincinoase și deșarte, părăsit fiind și lăsat singur în ultimul moment, în fața unui dușman numeros și puternic, cum era Zamoyski.

Luându-și deci oastea cobori spre pădurea Bucovului, la acel loc potrivit de adăpost și de luptă, pe care, cum am văzut, agerul său ochiu îl știuse descoperi din vreme între Teleajin și Cricov și unde va putea, socotia el, dacă nu înfrânge, cel puțin rezistă cu succes dușmanului. Căci, înconjurat fiind de trei părți cu munți mari și împăduriți, el avea în față, dinspre Teleajin, o pădure deasă și bine acoperită, la care dușmanul putea ajunge numai prin două căi: una, foarte grea, prin valea Teleajinului, prin ape, șanțuri și locuri greu de trecut și străbătut; alta mai lesnicioasă ceva, dar totuș destul de dificilă pentru o armie mare și grea, prin munți și păduri.

Aci-ș duse Mihai oastea în tabără, rândind-o în vederea unei grele și încordate apărări și pregătind dușmanului, în pădurea din față, o primejdioasă cursă. Intr'adevăr, în mijlocul acestei păduri, pe care trebuiau cu necesitate s'o treacă Leșii, spre a ajunge la tabăra alor

noștri, terenul eră mlăștinos și accidentat, astfel că dușmanul neștiutor, tras și prins la luptă aci, ușor și-ar fi putut încurcă și nămoli trupele, ales cavaleria sa cea grea—acei husari, despre care Cronicarul nostru spune „că erau tocmiți tot în hier, cu pardoși peste platoșe și pe cai mari, groși de puteau birui a purtare taurul.“ Cu acest gând deci Domnul român ascunse în pădurea din fața taberii trupele sale ușoare, menite a se asvârli asupra dușmanului, a-l trage și sili aci la luptă, aruncându-l în mijlocul mlaștinilor și al văilor.

Ast-fel adăpostit și pregătit de luptă, cum nu se puteă mai bine în împrejurările în care se găsiă, Mihai-Vodă rămase în așteptarea Leșilor; iar aceștia, necutezând, cum am văzut, a urmări pe Voevod în munți, după ce stătură câteva zile în expectativă prin părțile Cepturii, siliți de lipsa proviziunilor, ba chiar și a apei, tăbăriră pe malul Cricovului, unde odihniră o zi întreagă. Neprimind însă vești despre starea și acțiunea lui Mihai, Zamoyski hotări a plecà în jos, prin Bucov la Ploești, și de aci prin Târșor la Târgoviște, spre a așeză pe Simeon Movilă în scaunul domnesc de acolo. Dar tocmai când ridicase tabăra

și poruncise plecarea primii vestea că Domnul român a ocupat o puternică pozițiune în apropiere, departe doar numai o milă de locul unde se găseau Leșii. Trebuie deci a-l infruntă și lovi. În acest scop cercetează și află de cele două drumuri cari duceau la tabăra lui Mihai-Vodă și alese pe cel mai lesnicios—prin munți și păduri.

Înainte de a urcă muntele, Zamoyski adresează lui Mihai-Vodă, în prețuia luptei, la 19 Octomvrie, prin mijlocirea lui Andrei Wilczkowsky, nobil polon ce trăise la Curtea Domnului român, o scrisoare prin care îi cerea să se supue și predea. Căci, i se zicea, în zadar mai încercă să se împotrivească cu slăbitele și demoralizatele sale trupe puternicei și bine întocmitei armii polone, ales că ajutorul din Ardeal în deșert îl așteaptă. Mai bine deci să se încreadă grației Regelui și mărinimiei Cancelarului său, cari îl vor trată după cinste și merite. Dovadă-i poate fi felul cum a fost tratat Arhiducele Maximilian, fratele Împăratului, când, în bătălia de la Bicin (1587) căzû în mâinile Polonilor. Ca totdeauna însă, Mihai-Vodă se încrezû, nu în mila și îndurarea dușmanul, ci în norocul și bravura armelor sale.

Astfel, în ordine chibzuită și bine păstrată, pleacă Leșii, în ziua de 20 Octombrie, spre tabăra alor noștri. Ajuns sus, în munte, Zamoyski putu vedea întreaga tocmire a oștii inimice și în acelaș timp putu bănuia că în pădurea din fața ei zace vre-una din acele primejdioase curse pe care mult iscusitul Voevod le știa pregăti vrășmașilor săi. Spre a putea dar descoperi rostul lucrurilor tainuite în acea parte de loc, începù a bate pădurea cu tunurile, doar va putea scoate pe cei presupuși ca ascunși acolo. Răsunau văile și munții de bătaia iute și puternică a tunurilor. Moise Săcuiul singur putu număra, într'un rând, de acolo unde se găsiă, la pasul Buzăului, 40 de bubuituri. În zadar însă, căci ai noștri, desigur cu multe suferinți și pierderi, nu făceau nici o mișcare, astfel că bănuiala Leșilor începuse a se risipi. Dar ceea ce nu putuse descoperi bătaia răzbitoare a tunurilor, descoperi trădarea și ticăloșia omenească. Căci doi oșteni, un Săcuiu și un Moldovean, fugind din tabăra lui Mihai-Vodă, merseră înaintea lui Zamoyski și-i arătară primejdia ce-l așteptă în pădure precum și tocmeala lucrurilor tainuite acolo.

Atunci bătrânul Cancelar trimise o

trupă de Cazaci ca împreună cu o parte din pedestrima ușoară și cu o ceată de voluntari să deschidă drumul spre tabăra alor noștri. Trupa intră cu multă inimă în pădure și, îndată, îndărătul unor șanțuri late și adânci, pe care le trecu prin mlăștini până la brâu, dădù de cele câteva tunuri și de pedestrima ușoară a lui Mihai-Vodă, care, deși atacată cu vehemență și dibăcie, ținù totuș bărbătește piept dușmanului năvălitor. Când se văzù însă descoperită, întrecută în număr și amerințată a fi zdrobită de grosul armiei lui Zamoyski ce se apropiă. — ca se trase înapoi și coborî cu grăbire în tabăra Domnului său. Dar și Cazacii, ajunși de mulțimea trupelor polone, coboriră pe urma alor noștri și curând amândouă taberile se găsiră față 'n față.

Lupta se prinse îndată și pe toată linia. Aripa dreaptă a lui Mihai-Vodă, fiind izbită mai cu putere și suferind o mică înfrângere, dădù iute și pe neașteptate dosul. La această vedere, fie de frică, fie că presupuse o trădare, aripa stângă fugi și ea, lăsând pe Domn singur, cu rămășița trupelor sale mai credincioase și viteze, în fața și în puterea vrăjmașului. Atunci, cum zice Cronică-

rul, „singur Mihai-Vodă, ca un leu, în fruntea oștii și îmbărbătând pe ai săi, și-au ținut războiul câte-va ceasuri“. Părăsit însă de noroc și trădat de ai săi, slăvitul Viteaz, înconjurat de câți-va credincioși ostași, se văzù nevoit a părăsi locul de luptă, dând pinteni calului și a-fundându-se în desișul codrilor mântuitori.

Pe urma lui Polonii uciseră pe toți cei întârziați sau căzuți din fugă și curățiră locul de toate cele părăsite, luând în stăpânire tunurile, bagajele și steagurile noastre.

Astfel, prin trădare, perdù Mihaiu-Vodă și această a doua sa mare bătălie ; iar Polonii câștigară o victorie pe care, îndată și cu multe vorbe de laudă, o răspândiră în toate părțile lumii, de la Sultanul din Tarigrad până la Papa din Roma.

V.

1. Vestea înfrângerii lui Mihai-Vodă. — 2. Supunerea țării și așezarea lui Simeon-Vodă în Scaun. — 3. Ingrijorări în Ardeal din pricina stăpânirii polone în Țara-Românească. — 4. Stăruinți pentru plecarea lui Zamoyski și îndepărtarea lui Sigismund Báthory — 5. Incercarea lui Mihai-Vodă de a strânge nouă oaste. — 6. Lupta de la Argeș. — 7. Domnia lui Simeon Movilă.

Vestea înfrângerii lui Mihai-Vodă străbătù cu iuteală în toate părțile. Csáky, care o află cel dintâiu, o comunică, a doua zi chiar, la 21 Octomvrie, din Letfalău, unde știm că se află o parte a Staturilor Ardelene, lui Basta și Comisarilor împărătești, iar aceștia, la rândul lor, o comunicară, fără întârziere, Împăratului Rudolf II la Praga.

Se știa deci acum că Voevodul, crunt

bătut și abia scăpat din focul luptei, apucase, cu puțini ai săi, drumul Craiovei, spre a sparge cuibul pe care nemulțumiții și răsvrătiții împotriva domniei lui îl făcuseră acolo; iar Zamoyiski, strângându-și oastea, se așezase deocamdată la Bucov. — Căci de aci trimitea el, la 22 și 23 Octombrie, mai întâiu Regelui său, apoi Staturilor Ardelene și, în sfârșit, lui Basta și Comisarilor împărătești relații sigure și amărunțite despre decursul lupelor purtate cu Mihai-Vodă și de aci cerea el Imperialilor să prindă pe seamă-i, pe Voevodul fugar, pe dată ce acesta, neavând încotro, va căuta, de sigur, adăpost în Ardeal, părăsit fiind de propria-i oaste și țară.

Intr'adevăr, pe când armia polonă odihniă în vechiul târg de reședință al Bucovului, slujitorii și boerii țării, între cari Buzeștii chiar, vestiții și vitejii căpitani ai lui Mihai-Vodă, veniră de se închinară victoriosului Cancelar, prestând jurământ de credință noului Domn, — celui Simeon-Vodă Movilă, care primi asupra-i cele mai puține și mai umile drepturi de suveranitate, pe care le-a avut vre-odată un Domn român, afară doar de slugarnicul său frate Ieremie-Vodă Movilă. Căci și unul și altul se obligă:

să plătească Coroanei Polone, anual și o singură dată, câte 40.000 galbini, să întrețină, pe cheltuiala lor, 3.000 oameni oaste leșească în țară, să așeze Părcălabi poloni în cetăți și să îndatoreze pe căpiteniile oștirii pământene a face jurământ de credință Regelui polon, să îngăduie, în sfârșit, ca Leșii, șezători în țară, atât cei indigeni cât și cei străini, să se bucure de jurisdicția polonă. Evident, cu aceste, Zamoyski, adusese Țara-Românească în aceeași situațiune în care adusese puțin mai înainte Moldova—la rangul de provincie a Coroanei Polone.

Prezența și acțiunea marelui Hatman și Cancelar în Țara-Românească nu convenia însă defel lui Basta și Comisarilor împărătești din Ardeal. Aceasta pentru că Leșii își întindeau și întăreau influența lor politică într'o țară pe care Imperialii o considerau de câțiva ani ca fiindu-le supusă, și pentru că Sigismund Bathory, care se află în tabăra lui Zamoyski, nu numai că, prin uneltirile sale, întrețineă spiritul de ostilitate împotriva Nemților printre Nobilii partizani ai săi, ci intenționa chiar a năvăli în Ardeal, spre a-și lua din nou în stăpânire Principatul de două ori cedat și pierdut. Prin aceste deci scopul acțiunii politice a lui

Basta și Comisarilor împărătești, care eră de a stoarce Nobililor unguri un jurământ de credință pe sama Impăratului Rudolf II,—eră direct amerințat. Căci pe când unii Nobili amănuau fel și chip depunerea jurământului cerut, alții nu numai că-l refuzau de-adreptul, ci, instigați fiind de Moise Săcuiul, cereau pe față ca Basta și Nemții lui să fie răsplătiți pentru ajutorul ce le dăduse împotriva lui Mihai-Vodă și, apoi, scoși afară din țară.

Trebuie deci îndepărtat atât Sigismund Báthory cât și Moise Săcuiul. Cum însă această nu se putea face de cât odată cu ieșirea lui Zamoyski din Țara-Românească, Comisarii împărătești, împreună cu unealta lor Csáky, acum căpitan general al oștilor ungurești, deschid, în acest scop, tratative cu Cancelarul polon. Răspunzând mai întâiu că nu vor putea îndeplini cererea cu privire la Mihai-Vodă, de oarece în caz când acesta le-ar cadea în mâni, aveau datoria a-l trimite Stăpânului lor și nu altuia,—Imperialii, prin scrisori șilegații stăruitoare, invită pe Poloni a părăsi Țara-Românească, pentru a înlătură astfel puțința unor viitoare complicații. Căci, cum scrie Cronicarul nostru, în graiul său bătrânesc și cuprinzător, turbu-

rând „legile a bunei megieșii și a vechilor tocmele“, puteau fi „pricină de învrăj-bire între Chesarul și Craiul Leșesc“, iar stăruind „să facă îndărătnicie și să stee împotrivă, vor ajunge armele Impăratului să apere țările sale“. Tratativetele aceste, pentru purtarea cărora Csáki în special își atribuiă merite deosebite, izbutiră: Zamoyski, după ce așeză pe Simeon-Vodă în scaunul domnesc din Târgoviște, lăsându-i, potrivit actului de închinare, o gardă de trei mii oameni, sub comanda lui Iacob Potocki, își ridică oastea și se trase prin Moldova în țara Leșească, ducând cu sine pe Sigismund Báthory și pe Moise Săcuiul, care venise pe la Oituz să i se alătore cu cetele sale.

Acum situațiunea eră mai limpede, atât dincolo cât și dincoace de munți. Pe când însă Imperialii își disputau stăpânirea Ardealului cu Nobilii unguri, în Țara-Românească Mihai-Vodă, refugiat în munții Argeșului, siliă stăruitora-și în jgheba o nouă oaste, cu care să se nevoească a-și recăștigă perduta stăpânire a țării de baștină. În acest scop el solicită din nou și repetit ajutor de la Ardeleni, reamintindu-le invoelile și legăturile pe cari le consfințise prin jurământul ce le făcuse. Zadarnic, căci toți pare că

se conjuraseră împotriva nenorocosului Domn, pe care-l părăsise, cum am văzut, până și Buzeștii, boerii săi cei mai credincioși.

Cu toate acestea, Mihai-Vodă putu adună vre-o șapte opt mii de oameni oaste de strânsură, cu care lucră a se tocni cât mai bine de bătae. Înțelegând însă de aceasta Simeon-Vodă Movilă, își strânse numai decât oastea de țară și, împreună cu Polonii săi, porni de sârg, zi și noapte, tot prin locuri ascunse, spre a surprinde și lovi pe protivnic înainte ca acesta să se poată întări. Și izbuti. Căci la 25 Noemvrie, prin părțile Loviștii, în malul Argeșului, lovi cu noroc și împrăștie mai întâiu trupele de straje ale lui Udrea Spătarul, care, scrie Cronicarul, „până în trei ori și-au dat război cu Leșii“. Apoi întorcându-se, a patra oară, au purces în risipă oștenii săi, de care lucru dând de știre lui Mihai-Vodă, cu toții părăsiră pe nefericitul Voevod, care, trădat astfel pentru a doua oară, se mântui iarăș prin fugă, urmărit de oamenii lui Simeon-Vodă. Așă cel puțin scriă acesta fratelui său din Iași, lui Ieremie-Vodă Movilă, care, la rândul său, se grăbi a comunica, la 10 Decemvrie, stăpânului comun, lui Zamoyski,

isprava de arme săvârșită în Țara-Românească de supusul Craiului polon.

Astfel cea din urmă încercare pe care o făcuse Mihai-Vodă spre a se ridica prin propriile sale puteri fu zădarnică. Norocul și oamenii îl părăsise cu totul! Nu-i mai rămâneă dar altceva de făcut de cât să-și caute mântuire înaintea tronului aceluia pentru care, cucerind Ardealul, pierdù și Țara-Românească.

Cu înfrângerea lui Mihai-Vodă la Argeș și mai apoi cu ieșirea lui din țară s'a întemeiat domnia lui Simeon Movilă; dar nu s'a întemeiat și rostul țării. Căci Leșii, lăsați de Zamoyski spre paza Domnului, au făcut atâta rău, în cât Mihai, în memoriul său către Impăratul Rudolf, spune că nici pe vremea războiului cu Sinan n'a pătimit țara cât a pătimit și pătimește pe urma Leșilor. Deci cu dreptate exclamă Cronicarul: „O săracă țară! ce-au pătimit atunci cu Leșii și Moldovenii, că au prădat și au jăcuit toată țara: și mănăstiri, și boeri, și săraci, până ce au luat tot ce au găsit la dânșii”.

VI.

1. Hotărîrea lui Mihai-Vodă de a călători la Curtea din Praga.—2. Plecarea și imprăștierea cetelor turcești aduse împotriva-i de Pașii din Vidin și Nicopole.—3. Peripețiile drumului prin Ardeal.—4. Sosirea la Oradia-Mare și întâlnirea cu Paul Nyráy.—5. Drumul de la Orade până la Tokay.—6. Trecerea Tisei și călătoria prin Ungaria.—7. Sosirea în Capitala Austriei.

Inconjurat cum era din toate părțile de dușmani și părăsit de boerii țării, cari se ridicară împotriva-i cu nesocotită vrăjmășie, Mihai-Vodă pierduse, în lupta de la Argeș, ultimele trupe, pe cari le mai putuse adună, cu ajutorul marelui Ban de mai apoi Preda, singurul, se pare, ce-i mai stătea credincios și jertfitor în această vreme de mare reș-

triște și strâmtorare. Rămas așa dar numai cu capul, cum însuș spuneă, hotări să apuce unica cale de mântuire ce-i mai stătea deschisă: calea Curții împărătești de la Praga, unde, stând față cu Cesarul său și arătându-i credința ce-i păstrase, slujbele ce-i făcuse și trădarea ce suferise, nădăjduiă tare să capete îndurare, dreptate și ajutor, spre a se putea ridica din afundul în care-l coborise nestatornicul noroc și răutatea omească.

Căci Mihai-Vodă nu se îndoia de fel — o mărturisește însuș, vom vedeă, în memoriul său către Impăratul Rudolf — cum că legătura lui Basta cu Ungurii împotriva-i, alungarea lui grabnică din Ardeal, precum și neajutorarea în luptele ce dăde lui Zamoyski și Simeon Movilă se datoriau în primul loc pornirii personale și ascunse a lui Basta și nicidecum instrucțiunilor venite din cancelaria Curții împărătești. Trebuiă dar, cu ori ce preț, să străbată până la acela, care, în locul veștilor sale, oprite de dușmanii din Ardeal, primiă veștile de discreditare și defăimare ale acestora și care, totuș, când află — durere, prea târziu — că Domnul român se găsește în

primejdie în fața Polonilor și a Turcilor poruncia cu tot dinadinsul să fie ajutat și apărat.

Așadar se ridică de plecare. Nu apucă însă a se așeza bine la drum, când primi vestea că cete de Turci, trecând Dunărea sub comanda Pașălelor din Vidin și Nicopole, vin să-i taie calea și să-l arunce astfel îndărăt, în mijlocul Leșilor ce-l urmăreau. Atunci Mihai-Vodă repezi asupra lor pe Banul Craiovii, care le lovi cu noroc, imprăștiindu-le și luându-le mai multe steaguri.

După această izbândă, care acoperia oare-cum amintirea dureroaselor înfrângeri din timpul din urmă, pribeagul Voevod, ducând cu sine pe cel mai mare din steagurile luate de la păgâni și înconjurat de vre-o sută de credincioși, porni mai departe, spre nădejdea mântuirii sale, la Impăratul creștinesc. Ca să ajungă însă aci trebuia să treacă mai întâiu prin Ardeal, prin țara neîmpăcaților săi dușmani, unde deci lesne ar fi putut fi, dacă nu prins și închis, cel puțin zădărnicit în cale. Dar Mihai, care cunoștea bine împrejurările din Ardeal, știu să se strecoare prin mijlocul dușmanilor săi, pe pământul sigur al stă-

pânirii împărătești, — la Orade, unde stăpâniă garnizoana germană, — și a-nume prin părțile Albei-Iulii, unde se găsiă Gașpar Kornis, partizantul Imperialilor, a cărui bunăvoire o cumpără, zice-se, Domnul român cu 2.000 galbeni și prin părțile Beiușului, unde se găsiă garnizoana comandată de Bartolomeu Somogy, unul din căpitanii ce rămase până la urmă credincios fostului nostru Crai al Ardealului.

Astfel, în cele dintâiu zile ale lui Decembrie 1600, intrând în Ardeal prin pasul Vulcanului, Mihai-Vodă treceă prin Hațeg și se îndreptă spre Deva. Aci fû însă întâmpinat cu ostilitate de garnizoana cetății, care îndreptă tunurile asupra-i și-i inecă mai mulți oameni în apa Murășului. Urmarea fû că vestea trecerii sale prin Ardeal se răspândi cu iuteală și ajunse la urechile dușmanilor cari, de îndată, porniră a lucră împotriva-i. Așă, înțelegând că merge la Beiuș prin Baia-de-Criș, trimiseră aci cărți viclene ca să ridice lumea asupra-i și convocară garnizoana din Lipova ca, unindu-se cu cea din Ineu, să-i taie calea. Dar nu izbutiră. Căci Crișenii lăsară pe Voevod să treacă în pace prin târgușo-

rul lor, unde el ajunsese la 6 Decembrie, într-o Miercuri, iar garnizoanele din Lipova și Ineu nu îndrăzniră a ataca pe călători.

Văzând uneltirile dușmanilor săi și temându-se de întâmplări mai primejdioase, Mihai-Vodă, plecând din Baia-de-Criș, trimise o scrisoare lui Paul Nyáry căpitanul Oradiei-Mari, prin care-l vestea că merge să-și pue capul sub ocrotirea Impăratului, dacă cumva va putea ajunge până acolo. Căci bine știi d-ta, scria el, cu ce fel de bunăvoință ne întâmpină pe noi Ardelenii: ori unde găsec oameni de-ai noștri, îi taie și-i ucid ca pe Turci. Îl rugă deci — ca pe unul din cei ce voesc binele Impăratului — să dea de știre oamenilor dela țară despre trecerea lui, ca nu cumva să între spaima în ei, și să-i trimeată, înainte, la Beiuș, câți-va oameni împărătești, cu cari, neîndoios, socotită, va putea călători mai liniștit.

Vestea sosirii neașteptate a lui Mihai-Vodă aduse în mare încurcătură pe Căpitanul Oradiei-Mari. În nedumerirea sa, acesta se gândi să ție pe Voevod la sine, până ce va primi instrucțiile și îndrumările, pe cari le ceruse prin scrisori exprese de la Arhiducele Maximi-

lian și de la Generalul Basta, cărora se grăbi a le comunica cuprinsul înștiințării lui Mihai-Vodă. Dar acesta sosi, adus fiind chiar de oamenii pe cari Paul Nyáry ii trimisese la Beiuș intru întâmpinarea sa, inaintea instrucțiilor și îndrumărilor cerute. Și sosi, împotriva tuturor așteptărilor, nu cu o mână de ostași, cum s'ar fi putut crede, ci cu o armată întreagă de 3.000 oameni, pe cari probabil i-i dase credinciosul său Căpitan al Beiușului. Față cu această împrejurare Paul Nyáry, care dispunea de o garnizoană mult mai mică, trebui să părăsească gândul de a ține pe Voevod la dânsul și să-l primească cu prefăcută și nevoită bunăvoință.

Astfel, chiar în ziua sosirii sale la Oradia-Mare, la 11 Decembrie, într'o Luni, Mihai-Vodă se duse la Nyáry, spre a-i arăta — și verbal — scopul călătoriei sale și a-l încredința despre devotamentul său către Impărat. Apoi, după puțină odihnă, zorit cum eră, Voevodul nostru plecă a doua zi mai departe, luând cu sine numai vre-o două trei sute de oameni. Ceialalți, de sigur, parte s'au întors la Beiuș, parte au rămas la Orade. Înainte de a părăsi această cetate,

Mihai-Vodă adresă — prin mijlocirea Generalului Gonzaga, nou numitul Comandant al trupelor împărătești din Ungaria superioară -- o scrisoare omagială către Împăratul Rudolf, prin care — după ce-l vestia, cum „prin tainica rânduire a lui Dumnezeu, a scăpat din mâinile dușmanilor“ săi și cum a ajuns, în sfârșit, pe pământul sigur al stăpânirii împărătești, — solicită favoarea de a fi primit să se infățișeze înaintea Maiestății Sale, la care era plin de nădejde că va găsi îndurare, dreptate și ajutor, acum când, renăscut oarecum trupește și sufletește, simte din nou pornire și îndemn spre fapte mari și bune.

În aceeași zi, Nyáry, care, cum am văzut, rămase neputincios față de Mihai-Vodă, se grăbi a vesti trecerea acestuia Președintelui Camerei din Cașovia, recomandându-i a-l prinde, dacă crede de cuviință, în drum: la Tokay, pe unde va trece Tisa, la Fülek, la Putnok sau în munții Iász. Din această scrisoare, care nu avu nici o urmare pentru Mihai-Vodă, cunoaștem noi itinerarul călătoriei sale, măcar în parte. Căci din întreagă această a două jumătate a călătoriei sale de la Orade — de unde ple-

că la 12 Decembrie — până la Viena — unde ajunse la 2 Ianuarie — nu ne sunt cunoscute de cât două momente: o scrisoare din Debrețin, îndreptată în 14 Decembrie la Cașovia, prin care se rugă de Președintele Camerei să înlesnească călătoria la Curtea împărătească a olăcarilor trimiși înainte cu scrisorile omagiale către Impăratul Rudolf și Arhiducele Matthias și întâmplarea de la trecerea Tisei, care se petrecu astfel:

În dimineața zilei de 15 Decembrie, Mihai-Vodă sosi înaintea cetății de la Tokay, spre uimirea comandantului garnizoanei de aci, Hans Spayser, la care Voevodul trimise pe credinciosul său însoțitor, Nicolae Segnyey, să ceară liberă trecere peste Tisa. Dar, sub cuvânt că n'au salv-conducturi și sunt prea numeroși, acesta se împotrivi la început. Trebui însă să cedeze stăruinții lui Mihai, care n'avea timp de pierdut cu tratările, și să lase liberă trecerea apei, care se făcu cu oarecare greutate de oarece ținú o jumătate de zi.

Dela Tokay încolo nu mai avem mărturii directe, care să ne arate drumul urmat de Mihai-Vodă până la Sâmbăta-Mare și de acolo până la Viena. De sigur

insă că a mers prin Cașovia, unde aflăm mai târziu că-și lăsase o parte din oameni, Cazaci mai ales, sub îngrijirea unui credincios al său Ludovic Rákóczy. Dela Cașovia a mers, probabil pe drumul obișnuit, prin Eperjes, Lőcse. Liptó-Szent-Miklós și mai departe, prin valea Vagului și prin Neutra, până la Sâmbăta-Mare. Aci fù întâmpinat de curierul Impăratului Rudolf, care îi aducea două scrisori din partea acestuia: întâia cu cererea să fie trimisă Șahului din Persia, ceea ce, se înțelege, de unde și cum se găsea, nu mai era în stare să facă; a doua cu întrebare despre soarta sa și întâmplările din Țara-Românească. Astfel, întărit prin această din urmă scrisoare în nădejdiile cu cari plecase la acest drum lung și greu, Mihai-Vodă făcù și ultima parte a călătoriei sale de la Sâmbăta-Mare la Viena, unde ajunse, cum am spus, în ziua de 2 Ianuarie.— Aci fù luat în grije și sub ocrotire de Arhiducele Matthias, fratele Impăratului, care-i făcù gazda la „Cerbul de Aur” și-i dădù bani pentru întreținerea cetașilor săi, cari, prin îmbrăcămintea și armătura lor neobișnuită și ne mai văzută prin părțile acele, făcură o deosebită impresie, mai cu seamă asupra Viene-

zilor. Acum deci nu-i mai rămâneă decât, cum zice Cronicarul, să socoată vreme și să pască prilej, spre a câștiga în parte-i cercurile influente dela Curte și spre a se putea prezentă însuș împăratului Rudof la Praga.

VII.

1. Adunarea dela Lețfalău a Staturilor Ardelene. — 2. Discordia in sânul Nobilimii ungu-rești și planurile ambițioase ale lui Șt. Csáky. — 3. Cearta dintre Generalul Basta și omisarul Cîmperial Ungnad, — 4. Dieta parțială din Alba-Iulia și deputația la Praga. — 5. Dieta din Cluj și trădarea lui Csáky. — 6. Alegerea lui Sigismund Báthory și plecarea lui Basta. — 7. Martiriul lui Baba-Novac și chinuirea lui Ioan Szele tei și Sava Armașul.

Am văzut că pe când Mihai-Vodă, trecând munții in Țara-Românească, luptă, singur și din greu, cu Leșii lui Zamoyski și cu năimiții lui Simeon Movilă, Nobilii Staturilor Ardelene, ajunși pe urma Învinsului dela Mirislău, tocmai in Săcuime, năzuiau să pună la cale țara

din care Valahul atât de temut și urit fusese, în sfârșit, alungat. În acest scop ei ținură la Letfalău, unde se găseau strânși în tabăra lui Ștefan Csáky, dela 25 Octombrie până la 4 Noembrie, o adunare, în care rezolvară cestiuni de competența unei diete. Astfel, pe lângă unele orânduiri cu privire la bir, la oaste, la negustori și la călugării românești, pe care îi presupuneau a fi fost spionii lui Mihai-Vodă în Ardeal, — Nobilii pedepsiră pe Săcui, ridicându-le libertatea și hotărînd rezidirea cetăților pe cari aceștia le dăramase — Várhegy (Orheiul) și Udvárhely (Odorheiul); confirmară lui Csáky, ca răsplată a slujbelor ce făcuse patriei, toate bunurile pe cari le posedase mai înainte vreme; deciseră ridicarea unei biserici la Mirislău, întru pomenirea luptei ce se dete aci la 18 Septembrie trecut, — zi ce rămâne să fie de acum înainte sărbătorită, sub amerințare de pedapsă, de către toți locuitorii țării, fără osebite de neam și lege; luară, în sfârșit, în dezbatere cestiunea stăpânirii politice a Ardealului.

Cu privire la această cestiune se iviră însă, din capul locului, divergențe între Nobilii unguri. Căci pe când unii,

în frunte cu Gașpar Kornis, Pancratie Sennyei, Baltazar Bornemisza, Gavril Haller și Francisc Alárdi, voiau recunoașterea imediată și necondiționată a stăpânirii împărătești, — alții, în frunte cu Moise Săcuiul, Petru Giczzy și cei doi Huszár, voiau readucerea lui Sigismund Báthory și îndepărtarea lui Basta și a Comisarilor. În sprijinul celor dintâi lucrau și partizanii lui Ștefan Csáky, ambițiosul Căpitan general al oștilor, a cărui ascunsă nădejde era să guverneze însuș Ardealul, în numele Împăratului direct sau în locul Arhiducelui Maximilian.

Izbutiră, deocamdată, cei dintâi și Csáky cu ai lui, -- pentru că Imperialii reușiră, cum am arătat, să înduplece pe Zamoyski a se retrage din Țara-Românească în Polonia, ducând cu sine pe Sigismund Báthory și pe Moise Săcuiul, adecă pe cei ce, prin uneltirile lor, întrețineau fățiș spiritul de ostilitate împotriva Nemților printre Nobilii partizani ai lor, cari însă, cu aceasta nu se dădură învinși, căci își menținură și mai departe tabăra, căutând să câștige de partea lor și pe mercenarii oastei în dezagregare a lui Basta și stăruind să nu se pri-

mească jurământul de credință ce li se cerea în numele Impăratului decât sub anumite condițiuni.

Intru astfel de împrejurări, Csáky, care se întrecea în a face Impăratului și reprezentanților săi mărturisiri de supunere și devotament, solicitând și obținând ca răsplată a serviciilor ce aduse Curții, cetățile Sáros și Szádvár din Ungaria superioară, ridică tabăra și dizolvă adunarea din Lețfalău, chemând Staturile Ardelene, pe ziua de 22 Noiembrie, la o dietă parțială în Alba Iulia, unde merse și Basta cu Ungnad, ca să ia în mână guvernul țării. Dar tocmai acum, când era mai multă nevoie de bună înțelegere, se sălășluise dihonnia între acești doi reprezentanți ai Impăratului (al treilea, Mihai Székely, fusese trimis la Curte să facă raport despre starea lucrurilor din Ardeal și să ducă jurământul de credință al Staturilor). Căci Ungnad, care vedea bine în aplecarea Ungurilor către Sigismund Báthory și în simpatiile lor către Turci și Poloni adevăratele sentimente ce ei aveau pentru Imperiali, nu putea admite purtarea tolerantă față de Nobili a lui Basta, care, nepătrunzând intențiile ascunse ale tovarășilor săi de luptă, fu-

sese câștigat pentru acțiunea lor. Astfel născură explicații și învinuiri, cari avură drept urmare o răceală publică între General și Comisar. Incordarea ajunse până acolo între Basta și Nobili pe de o parte și Ungnad pe de alta, în cât acesta, deși reprezentant al Impăratului, stăpânul de drept al țării, fù respins chiar din adunările Nobililor. Ungnad se plânse, raportând totul, la Curte. Totuș el trebui să plece cu Basta la Alba-Iulia. Dar nu șezură mult împreună, căci Comisarul se văzù nevoit a părăsi cetatea, ducându-se mai întâiu la Cluj (21 Noemvrie), apoi la Satu-Mare (27 Noemvrie) și, în sfârșit, la Cașovia (11 Decemvrie), unde curând după aceasta părăsi și lumea — la 3 Ianuarie 1601.

Basta, rămas acum singur să susțină interesele Curții împărătești față de Nobilii unguri, mai făcù o greșală: increzător în sinceritatea sentimentelor ce-i arătau Ardelenii, el își trimise oastea la iernatic afară din țară, în deosebite părți ale Ungariei de sus, reținând pentru sine numai garda personală. Căci, zicea el, dacă Nobilii voesc cu adevărat să păstreze credința Impăratului, atunci nu e nevoie să fie guvernați cu

putere armată; iar dacă nu, atunci nu vor putea fi supuși numai cu atâta oaste câtă avea el în Ardeal. Bună judecată! Dar nu pentru un General și în împrejurările în cari se găsea Basta.

Între acestea, Staturile Ardelene se adunaseră în Dietă la Alba-Iulia și, incurajate mult prin slaba acțiune ce exercită asupra lor Basta, erau aproape să proclame din nou Principe al țării pe Sigismund Báthory. După lungi și zgomotoase dezbateri însă, ele renunțară, deocamdată, la acest plan și hotărâră să se supună Împăratului, arătându-i recunoștința lor pentru ajutorul dat împotriva lui Mihai și cerându-i să le trimeată Guvernator pe Archiducele Maximilian sau, dacă aceasta nu se poate, să le îngăduie să facă o alegere liberă. Aceasta era misiunea soliei Nobilimii ungurești, compusă din Baltazar Bornemisza, Ión Gyeröffy, Francisc Daczó, și Luca Enyeter, pe care Mihai-Vodă, sosind la Viena, o găsi la Curtea împărătească.

Astfel stăteau lucrurile în Ardeal, când Voevodul nostru începù a lucra pentru reabilitarea sa. Curtea, primind solia tri-

misă de Dieta din Alba-Iulia și increzându-se în sinceritatea cererii ce ea aducea, începù tratativele cu Arhiducele Maximilian în vederea acceptării guvernului din Ardeal. Dar aceste tratative, ticăite și nehotărîte, se prelungiră mai mult de cât îngăduiau acele vremi turburi și nesigure. Rezultatul fù că Ungurii câștigară timpul trebuitor să urzească și să făptuească o nouă și ticăloasă trădare.

Intr'adevăr, Basta, fiind acum cu totul lipsit de sprijin, rămase la discreția dibăciei lui Csáky, care știu așa de bine a-l înșelà asupra sentimentelor ce de fapt îi păstră, precum și asupra planurilor ce în ascuns urziă, încât își putù pregăti lucrurile în cea mai mare liniște și siguranță. Când totul fù aranjat, el convocă Staturile Ardelene în dietă la Cluj pe ziua de 21. Ianuarie. La aceasta îl siliă de altfel și teama că Mihai-Vodă va izbuti să descopere viclenia și să dovedească trădarea ce făptuiseră și acum puneau din nou la cale Ungurii împotriva Curții. Trebuiă deci lucrat fără zăbavă. Csáky căută să câștige mai întâiu pe Nobili pentru sine; dar găsind împotrivire hotărîtă în persoana

lui Gașpar Kornis și Pancratie Sennyei, cei mai devotați Imperialiști, dibăciul cap al politicei Ardelene înțelese că nu trebuiesc forțate mai mult lucrurile și resignându-se, puse înainte pe Sigismund Báthory, — stăpânul după care oftau inimile tuturor soților săi. Acesta fù proclamat de State, în ziua de 3 Fevruarie, Principe al țării.

Se găsiră însă și în mijlocul acelor Unguri, despre care Mihai-Vodă spunea că sunt gata a jură strâmb de două ori pe zi, se găsiră, zicem, câțiva cari ținură a nu-și călca jurământul făcut cu puțin înainte Casei Habsburge, afirmând și față de candidatura lui Sigismund alipirea și devotamentul lor către Impărat. În această manifestațiune a Imperialiștilor, Csáky găsi nimerit de a-și răsbună pe împotrivnicii domniei sale. Astfel, fiind Căpitan general al oștilor, el puse sub pază porțile cetății și în aceeași zi arestuește pe căpiteniile opoziției — Gașpar Kornis, Pancratie Sennyei, Ștefan Bodoni, Petru Gyiczzy și Petru Huszár, închizând pe cești trei din urmă în cetatea Devii, iar pe cei doi dintâiu în Gurghiu.

Basta, care sosise cu o zi mai înain-

te în Cluj, văzând arestarea partizaniilor săi, înțelese în sfârșit că se găsește în mijlocul unor trădători și voi să părăsească provincia. Dar Csáky, care știu așa de bine să țină în șah pe acest general, de altfel inofensiv, căută să-l mai înșele odată. El se duse la dânsul și-i arătă ca pricină a arestuirii nobililor mai sus numiți legăturile ce aceștia întrețineau cu Mihai-Vodă, căruia, ziceau ei, i-au înlesnit intrarea și cucerirea Ardealului. Cum însă Basta nu se arătă de fel mulțumit cu această explicație, Csáky îi descoperi totul, arătându-i chiar că Statele au hotărît rechemarea lui Sigismund. Dar tot odată încercă să-l câștige în parte-i prin corupție: îi propune a rămâne în Ardeal, în schimbul unei mari sume de bani și a stăpânirii cetății de la Deva cu toate veniturile ei. Basta răspunse însă la această ofertă, întrebând, cu mirată ironie, cum i-se poate oferi o posesiune, care, ca și Ardealul întreg, aparține Impăratului?

Csáky înțelese acum că a sosit vremea să lucreze pe față și repede. Incepù prin a pune sub pază pe însuș Basta. Apoi se îndreptă asupra viteazului Baba-Novac, care, după ce Dom-

nul său plecă la Viena, veni în Ardeal cu cetele sale - 1000 călăreți și 600 pedestri— oferindu-și serviciile lui Basta. Acesta-l primi și-l așeză spre pază la graniță, în părțile Lipovei, unde-l găsi mânia răzbunării lui Csáky și Moise Săcuiul, care se reîntorsese în Ardeal, spre a grăbi alegerea stăpânului său Sigismund. Sub cuvânt că tratează cu Pașa din Timișoara pentru cuprinderea de către Turci a Lugosului și Caransebeșului, Baba-Novac fu adus la Cluj, judecat și condamnat la moarte, dimpreună cu duhovnicul său. Astfel nenorocitul căpitan, după ce fù jupuit de piele, fù pus pe rug și ars în mijlocul pieții Clujului, chiar sub ferestrele casei unde stătea Basta. Și, pentru ca chinuirea să-i fie mai grozavă, cu barbară pornire se aruncă cu apă peste trupul cuprins de flăcări, pentru ca astfel să-i prelungească mistuirea. În urmă cadavrul fu scos afară din cetate, pe drumul Feleacului, la Baștea Săbăilor (Cetatea Croitorilor), pus în țeapă și lăsat pradă păsărilor răpitoare. Tot atunci furia poporului din Cluj ajunse și pe alți doi căpitani ai lui Mihai-Vodă, pe Ioan Szelestei— despre care ne aducem aminte

că fusese arestat la Făgăraș, unde merse în solie către Basta și Nobili din partea lui Mihai—și pe Sava Armașul. Amândoi fură aruncați în temniță, după ce mai întâiu fură chinuiți și schilodiți de mulțimea întăratată împotriva lor.

După toate aceste, ca recompensă a perfidiei sale, Csáky obținù de la dietă Făgărașul cu întreg ținutul. Apoi făcù preparativele pentru readucerea lui Sigismund, care nu încetase a întreține legături continue cu partizanii săi de acasă, în care scop se așezase mai aproape, în Moldova. În sfârșit dădù voce să plece lui Basta, care, ca un guvernator ce eră, fù condus afară din cetate cu mare alai de Nobili. El merse mai întâiu la Gherla, apoi la Deș și în urmă la Satu-Mare, unde i se găsiă oastea la iernatic.

Indrăzneala și nerușinarea Staturilor Ardelene atinse însă culmea atunci când, după ce făptuiră toate aceste acte de trădare față de Imperiali, trimiseră, la 11 Februarie, pe Ștefan Kakas la Curtea din Praga, ca să raporteze despre noua schimbare de lucruri orânduite în Ardeal, prezentând—dacă va fi nevoie—scuze. Dar înaintea solului unguesc sosiră la Praga, prin Arhiducele Matthias, relațiunile lui Basta. Bătaia de joc eră a-

cum vădită și la Curte. Trebuia deci ca îndrăzneala să fie pedepsită și rușinea răzbunată: Ștefan Kakas fù dat afară din oraș, iar Mihai, pe care Impăratul îl ținuse mai bine de șase săptămâni în așteptare și nelucrare la Viena, fù chemat la Praga.

VIII.

1. Scrisoarea Staturilor Ardelene către Impărat.—2. Rapoartele lui David Ungnad către acelaș.—3. Situațiunea grea a lui Mihai-Vodă la Viena.—4. Inceputul acțiunii lui.—5. Intrevederea cu Arhiducile Matthias.—6. Doleanțele și cererile lui.—7. Memoriul către Impărat.

Pe când Mihai-Vodă străbătea, cu iuțea pe care un istoric maghiar o aseamănă cu alergările moderne de cai, drumul ce-l ducea, prin mijlocul vrășmașilor săi, la Viena, —Ungurii din Ardeal pregăteau, cum am văzut, cu prețul unei noi trădări, alegerea lui Sigismund Bathory. Știind însă prea bine, că dacă pribeagul Voevod va ajunge să dea față cu Impăratul, ascunsele lor planuri vor fi descoperite și dovedite, puseră totul în mișcare, spre a-i creia la Curtea împărătească o atmosferă de neîncredere și

dușmănie. În acest scop, pe lângă numeroasele plângeri ce pleacă, pe cale privată, din toate părțile Ardealului împotriva lui, Staturile din Alba-Iulia trimit, la 5 Ianuarie, de sigur prin mijlocirea deputațiunii pe care Mihai-Vodă o găsisse la Praga, trimit, zicem, Împăratului Rudolf o scrisoare plină de cele mai grele învinuiri și mai dureroase injurii la adresa Domnului român: a făcut — ziceau reprezentanții Nobilimii ungurești — atâtea cruzimi și nelegiuiri, cât cel mai turbat barbar n'ar fi fost în stare să facă. Iar acum, când a plecat să se îndreptățească, fără îndoială, prin insinuări și neadevăruri, nu numai că nu trebuie crezut și respins, ci, ca unul ce se cade a fi pedepsit acolo unde a făcut nelegiuirile, trebuie prins, legat și dat pe mâna lor sau, dacă aceasta nu se poate, trimis la judecată înaintea Dietei ce este să se adune în Pojon.

Cel care izbuti însă să creeze, în mare parte, situațiunea puțin prielnică pe care Mihai-Vodă o găsi dintru început la Viena și Praga, fù, neîndoios, David Ungnad, micul și răul de suflet comisar împărătesc. Într'adevăr, acesta, după cearta sa cu Generalul Basta, retrăgându-se din Ardeal și așezându-se la Cașovia, putu

luă din vreme cunoștință despre călătoria lui Mihai la Viena,—din scrisoarea pe care Paul Nyáry, căpitanul Oradiei-Mari, o adresă în această privință, la 11 Decembrie, Președintelui Camerei din Szépes, cu sediul în Cașovia. Înțelegând scopul acelei călătorii și calculând urmările ce ea putea avea în caz de reușită, Ungnad se grăbi a înainta Împăratului, a doua zi chiar, un raport, care, completat cu un altul din 14 Decembrie, e o nedreaptă și aspră condamnare a acțiunii lui Mihai-Vodă. A călcat obligațiunile ce-și luase față de Pezzen, a instigat la răscoală pe Ardeleni, a prădat și pustiit țara: nu poate deci căpăta îndurarea pe care o caută, acum, cu mistificări și îndreptări mincinoase. Căci fidelitatea lui e prefăcută și susținută numai cu vorbe deșerte,—ceeace pot încredința din viu graiu Mihai Székely, care se găsește la Curte, și Pezzen. Așa învinuie Ungnad pe Mihai. Și pentru ca să-i ridice cu desăvârșire încrederea, mai adăogă că lucrează fără scrupul, prin orișice mijloace. Astfel a falsificat diploma dată Săcuilor pentru libertate, puind pe Petru Armeanul să prefacă iscălitura împărătească și legându-i o pe-

cete scoasă de pe o altă diplomă. Să se bage dar bine de seamă la Curte, căci el poate prezenta, întru apărarea sa și invinuirea Ardelenilor, nescai scrisori false. ✕.

Urmarea acestor invinuiri grele și osândiri aspre fù depărtarea tuturor față de Mihai-Vodă, care se văzù astfel, în mijlocul Capitalei Impăratului creștinesc, pentru care luptase cu atâta ardoare și succes, se văzù izolat și strâmtorat, lipsit fiind chiar și de mijloacele de întreținere. Dreptatea cauzei și nădejdea izbândeii nu-l abătura însă din calea propusă de a învinge piedicile pe cari vrăjmașii le puseră înainte-i.

Trei erau cestiunile pe cari trebuia să le hotărască mai întâiu de toate : să obțină mijloace de întreținere, să spulbere pările protivnicilor și să-și asigure soarta familiei, ales a scumpului său fiu Nicolae-Vodă Pătrașcu. Mijloacele de trai le obținu, în parte, prin mijlocirea Arhiducelui Matthias, din suma de 43.000 florini, pe care Imperialii i-o datorau pentru turmele de vite cu cari aprovizionase, cu un an mai înainte, armata lor. Pările protivnicilor trebuia însă să le spulbere însuș și de față cu Impăratul. De aceea, pe dată ce sosi la Viena, fără

a dà zilelor rând, interveni pe lângă Carolus Magnus, Bartolomeu Pezzen și Baronul de Lichtenstein să nu se dea răspuns soliei ungurești până nu va veni însuș la Praga. Căci numai astfel putea descoperi și zădărnici invinuirile nedrepte și planurile ascunse pe cari dușmanii săi firești, Ardelenii, le ridicase și pusese la cale împotriva-i. Totodată scrisese și Impăratului, arătându-i că a venit să stea de față la judecată înaintea dreptului său Tron, pentru faptele sale: dacă a greșit, — să-și ia pedeapsa; iar dacă nu, — să capete îndurare și să i se dea ajutor, spre a readuce la supunere împărătească cele trei țări pierdute. Apoi, cu gândul veșnic la zălogita-i familie, care putea fi primejduită în mijlocul Ardelenilor, se ruga mult să poruncească Generalului Basta a o liberă din mâinile dușmanilor săi, pentru a o adăposti la loc sigur — în Cașovia sau alt undeva în pământ împărătesc. În aceeaș zi, la 12 Ianuarie, scrisese și Arhiducelui Maximilian, rugându-l să-l recomande Impăratului, sprijinindu-i cererile cu căldură și mărinimie.

În scrisoarea sa către Impăratul, Mihai-Vodă nu solicită audiența despre

care amintise în scrisorile sale trimise din drumul spre Viena. Căci cei dela Curte avură grija a-i comunica, prin Carolus Magnus, să rămână locului până ce va fi chemat la Praga. El dori să vadă însă pe Arhiducele Matthias, care se găsea în Viena. Acesta ceru instrucții dela Curte. Răspunsul, cum ne putem închipui, nu veni iute, căci abia la 17 Ianuarie Voevodul putu da ochi cu frațele Impăratului, căruia-i prezentă și verbal doleanțele și cererile, pe care i le formulase în memoriul ce-i înmână cu acest prilej.

În acest memoriu Mihai-Vodă cerea: să i se mijlocească legătura cu Curtea din Praga, să i se asigure soarta familiei, să i se dea mijloace pentru întreținerea trupelor lăsate, cum am văzut, în diferite părți ale Ardealului, să i se înlesnească trimiterea de cercetași după vești din Țara-Românească și Ardeal și să i se dea, în sfârșit, banii datoriți și mai sus amintiți.

Răspunsul la aceste cereri, se pare, nu fu altul, decât reclamarea unui memoriu către Impărat, în care Mihai-Vodă însuș să arate, cu deamăruntul, întâmplările petrecute în timpul din urmă în Ardeal. Domnul nu întârzie a prezentă

acest memoriu, despre care un mare istoric al nostru zice că „este o adevărată icoană de mărinimea inimii Eroului, de înalta lui înțelepciune, de adâncă și pătrunzătoarea cunoștință ce aveâ de oameni și de împrejurările timpului și, în fine, de arta de a câștiga pe oameni și de a se folosi de împrejurări“. E bine dar, înainte de a trece mai departe, să cunoaștem prin însuș glasul marelui Voevod, istorisirea pe scurt a strălucitelor fapte ce-l ridicase, precum și a nefericitelor împrejurări ce-l coborîse.

IX.

1. Credința lui Mihai-Vodă către Impărăție și slujbele aduse de el Creștinătății.—2. Intâia trădare a Ungurilor și asediul Oradiei-Mari.—3. A doua trădare a Ungurilor și cucerirea Ardealului. 4. Conspirația Ardelenilor cu Turcii și Polonii și cucerirea Moldovei.—5. Conjurația Nobililor, legătura lor cu Basta și lupta dela Mirislău.—6. Ieșirea lui Mihai-Vodă din Ardeal, luptele cu Polonii și fuga lui la Viena.—7. Nădejde în căpătarea grației și obținerea ajutorului dela Impărăție.

Din scrisoarea Maiestății Tale am înțeles că nu cunoști indeajuns starea nenorocirii și a răsturnării mele, pentru care binevoești a cere să Te înștiințez pe larg, vestindu-Te despre toate amănuntele lucrurilor întâmplate :— cum și de unde s'au urzit.

Dar eu, îndată ce a luat început conspirația conjuraților, numai decât am ves-

tit și am trimis dese scrisori M. T., atât din Ardeal cât și mai pe urmă din Țara-Românească, încunoștinându-Te despre toate. Cum însă, toate intrările și ieșirile erau închise de Ardeleni, toți solii mei au căzut în mâinile lor; iar scrisorile le-au ținut la ei, spre a putea îndeplini, după datina lor, trădarea ce au plănuit împotriva M. T. Căci, cum toată lumea știe, duhul de trădare e atât de înrădăcinat la ei, încât nu unul sau altul, ci o mulțime de Principi și Domni de-ai lor au fost trădați de ei. Și ce e mai mult, de câteori au abuzat și și-au bătut joc de bunătatea M. T., urzind conjurațiile cele mai nelegiuite, o știi prea bine M. T. și vei vedea și din această scrisoare a mea, pe care, având în vedere însemnătatea lucrului, mă rog prea plecat să binevoiești a o citi și examina cu cunoscuta-Ți bunătate, blândețe și îndurare. Căci nu voiu supăra auzul M. T. cu înfrumusețări și plăsmuiri, nici cu vorbe lungi, ci, răzimat pe nevinovăția mea, voiu spune adevărul curat.

Din ziua și ceasul în care, slobod și de bunăvoia mea, nu numai m'am îndatorat prin cea mai strânsă legătură a credinței către M. T. și către toată Creștinătatea, ci am îndemnat și pe Voe-

vozii Ardealului și Moldovei de s'au devotat și ei cu totul M. T.,—din care unul, Aron-Vodă, fu stins prin otravă în modul cel mai crud și mișelesc, numai pentrucă voiă să asculte de M. T., iar nu de Sigismund Báthory.— de atunci m'am nevoit, fără încetare și cu cea mai mare ardoare și sinceritate, a satisface credinței mele, a o păstră și a o menține. Care credință am împins-o până acolo, încât oriunde am simțit că vrășmașii uneltesc ceva împotriva M. T.,—punând toate la o parte și considerând ca urzit mie răul ce se pregătiă M. T., am dorit a l răzbună cu credincios jurământul meu. Și aceasta am făcut-o deseori și în Țara-Românească, isprăvind cu o strălucită învingere sub auspiciile M. T., deși alții și-au însușit lauda faptului.—M. T. însă te vei puteă incredința despre adevăr dela Catafracții ¹⁾ M. T.

Și apoi, afară de Turci, vrășmașii cei firești, câți alți și cât de feluriți și neîmpăcați vrășmași mi-am făcut numai pentru credința mea către M. T.,—vei înțelege foarte ușor. Țara-Românească nu e mai departe de Scaunul Tiranului, ce se

---

1) Silezienii, călăreți cu platoșe, ce serviau în armata imperială.

chiamă Constantinopol, decât cale de 5 zile. În această țară puteam petrece foarte bine, în pace, sigur și fără nici o frică, dacă nu mă simțiam chemat de credința mea către M. T. și către toată Creștinătatea. Eu însă, nevoind să adaug puterea Turcilor prin ostașii mei, de bună voie m'am îmbiat a lua parte la Confederațiunea creștină, prin care faptă pre Turci mi i-am făcut vrășmași de moarte, însetați după sângele meu. Cu acești dușmani neîmpăcați am dat pururea piept, câștigând o mulțime de biruințe din cele mai strălucite și trofee de mare însemnătate, ceea ce nu poate să nu fie cunoscut M. T., deși—cum am zis—fură unii cari pe nedreptul s'au lăudat cu faptele mele, căutând a-și însuși lor meritul meu.

M'am luptat împotriva dușmanilor numelui creștin cu o inimă atât de neînfrântă, încât nici nu-mi venia a mă mai teme de ei, mai vârtos că izbânda era totdeauna de partea ostașilor creștini. Însă dușmanul cel mai de temut și cel mai primejdios mi-a fost chiar acela care se laudă cu numele de creștin, care însă totdeauna a călcat tratatele și a turburat pacea:—Ardelenii, cari în toate ocaziunile unde puteam lucra cu izbândă im-

potriva dușmanilor firești, mi s'au împotrivit mereu și, uitând legăturile și jurământul credinței, prin uneltirile lor, au stricat planurile cele mântuitoare, făcute, precum toată lumea știe, pentru binele Creștinătății.

Drept aceea, când Sigismund Báthory, renunțând de bună voe, a lăsat M. T. Ardealul, foarte m'am bucurat, nădăjduind ajutor mai mare de la M. T. prin prezența Arhiducelui Maximilian, dacă ar li guvernat el în Ardeal, pentrucă atunci s'ar fi oferit de sine înlesniri mai mari și mai multe, în tot ce se atinge de binele public al creștinătății. Când însă am înțeles că Sigismund a fost primit iarăș în Ardeal, Arhiducele întors în calea jumătate, iar Comisarii M. T., Episcopul din Agria și D. Isthvánfy, arestați,—bucuria mi se prefăcù în mahnire și întristare. Deși acest fapt de perfidie al Ardelenilor nu putea să nu mă turbure foarte, având însă înaintea ochilor jurământul meu, nu m'am abătut de la calea credinței; ci, din potrivă, muștrând pe Sigismund și pe Ardeleni pentru nestatornicia lor, le-am amintit jurământul ce am făcut și, văzând că cu aceasta nu folosesc nimic și că îndrăz-

neala lor merge până a periclita viața Comisarilor, am adăogat și amenințări, indemnându-i a rămâne credincioși și a fi mai statornici în credință și fără frică împotriva dușmanilor.

Drep aceea, trecând Dunărea cu oastea mea, am pustit cu foc și sabie ținuturile turcești. Pe lângă aceasta, pe când Oradia-Mare eră impresurată de Mehmed Zathersi, indemnând din nou pe Ardeleni a da ajutor, am trimes insumi acolo o bună parte din oastea mea, cât mi-a fost prin putință. Inșă după inima cu care, din ură împotriva M. T., s'au arătat ei față de ajutorul dela Oradia-Mare, așa să le plătească D-zeu, care vede cele din lăuntru ale omului și nu lasă nimic nerăzbnat.

Aceasta e întâia trădare a Ardelenilor împotriva M. T., pentrucă, de ar fi fost ei credincioși, n'ar fi primit pe Sigismund, ci, afirmându-și credința, cu invoirea țării întregi, s'ar fi împotrivit trădătorilor din toate puterile. Ei însă atunci, ca și acum, nu s'au rădicat împotriva lui Sigismund, care năvăli în țara M. T., călcându-și jurământul.

A doua trădare s'a făcut când Sigismund a introdus în Ardeal pe Cardinalul Andrei Báthory și, recomandându-l țării

întregi, i-a dat domnia acestei țări, ca să poată reînvi singur tratatul cu Turcii, ce se rupsese. Și aceasta s'a făcut împotriva M. T. Căci dacă Ardelenii, pe când se făcea aceasta, ar fi fost credincioși, fără indoială, ar fi apucat armele cu puteri unite. Ei însă, din potrivă, în adunările lor au ales cu unanimitate pe Cardinal și în paguba Coroanei regești s'au supus Regelui Poloniei și Turcilor. Cu toate că acestea s'au făcut precum arăt și cu toate viclenele uneltiri ale Ardelenilor, Polonilor și Turcilor, cari prin solii lor cercară a mă trage de partea lor,—eu am stat neclintit în credința mea și am vestit pe M. T. despre toate propunerile ce mi se făcea prin numiții soli, dându-le și lor răspunsuri convenite, după cum m'am priceput. Incredințându-mă apoi că nu mai e de a întoarce pe Ardeleni din perfidia lor către M. T., văzând pe de o parte alungarea comisarilor și a altor soli ai M. T., pe de alta starea cea de plâns și alungarea din țară a Arhiducesei Maria Cristina, precum și primejdia Creștinătății întregi, și considerând că Ardelenii, îndemnați de Principele lor și de Sigismund, arestară înaintea împresurării Oradiei-Mari pe solii

mei și pe ai Hanului Tătarilor, cari erau însărcinați cu o misiune folositoare, — ca un credincios al M. T., nu putui a nu mă indigna foarte, mai vârtos că chiar Turcii, Tătarii și alți dușmani, văzând un Monarh atât de mare, tratat într'un mod atât de înjositor de către nevoiașii Ardeleni, începură a cârți și a insulta de atâta rușine.

Acestea m'au îndemnat a răzbună injuria M. T., a atacă cu oastea mea, din mandatul și voia M. T., pe dușmanii Ardeleni și a-i supune cu puterea și cu armele. Spre acest scop M. T. a dat poruncă lui Basta, căpitanul general al părților de jos, să mă ajute, ceea ce el n'a făcut. Iar acum, chemat de mine în ajutor, fără nici o poruncă sau instrucțiune, și-a unit oastea cu necredincioșii Ardeleni împotriva mea. Și cu toate că n'am avut nici un sprijin din partea lui Basta, ne mai putând suferi injuria făcută M. T., eu singur, cu armele mele, am supus pe Ardeleni și i-am făcut a jură din nou credință M. T. Iar țara Ardealului am guvernat-o în numele M. T., nu într'al meu, neabătându-mă cât negru sub unghie din convențiunea încheiată cu dr. Pezzen.

Dar, precum vulpile cu anevoie-și

schimbă năravul, așa și Ardelenii cu greu se pot dezbrăa de învechita lor datină. Drept aceea M. T. vei înțelege și acest din urmă conflict: schimbarea ardelenescă și crima ce nu se va șterge niciodată. Fiindcă Ardelenii voesc mai bine pacea, de cât bătaia cu Turcii, văzând că împrejurările îmi îngăduia a închiă un tratat priincios cu Turcii, tratat ce am fost și negociat, însă cu învoirea M. T., prefăcându-mă numai și purtând pe Turci cu vorbe—ei, Ardelenii, luându-le în serios, ar fi primit cu toată inima această pace și ar fi dezbatut și hotărit în privința aceasta în public în adunările lor, dacă eu nu i-aș fi abătut de la aceasta pe sub mână, intimidându-i și amerințându-i. Mai mult încă, pe sub ascuns, ei mă încredințară să fac pace cu Turcii, că dânșii vor împlini toate cererile mele cu cea mai mare sinceritate și proptitudine. Văzând însă că nu capătă nici un răspuns dorit dela mine, se întoarseră îndată la intrigi și uneltiri tainice, făurind planuri de trădare. Căci, pe când delegatul turcesc se află la mine, ei merșeră în taină la dânșul și-i spuseră să nu nădăjduască nici o pace cât timp voi guvernă eu Ardea-

lul; ci să caute, mai bine, vre-un chip a restitui pe Sigismund, căci atunci pacea va fi sigură și nestrămutată. Din aceste intrigi delegatul turc și ceilalți sfetnici ai Tiranului pricepură că negocierea mea de pace e numai un joc. Dar despre această trădare eu am aflat numai după ce a plecat Chihaiaua turcesc.

Pe când pomenitele planuri se negociau și se dezbăteau în taină între Ardeleni, Moldoveni și Poloni, Sigismund stă nu departe de Ardeal, în cetatea Sucevii, de unde trimitea pe sub ascuns scrisorile sale către credincioșii săi, întărindu-i în gândul lor spre apostasie. Prinzându-se scrisori de acestea de către oamenii mei, după ce le-am citit, le-am trimis M. T.; dar nu știu dacă Ți-au ajuns în mână. Văzând această trădare și oastea Polonilor adunată lângă Sigismund, împreună cu ajutorul Tătarilor și Turcilor, cu scop de a mă scoate din Ardeal, am fost constrâns de necesitate, în fața acestei primejdii, a preveni lucrul de timpuriu, hotărît a mă bate și a-mi cercă norocul mai bine în pământ dușman de cât în țara M. T. Drept aceea, pornindu-mi oastea, am intrat în Moldova și biruind pe Ieremie,

Voevodul Moldovei, împreună cu cetele Polonilor, Turcilor și Tătarilor, cari voiau să restituiească pe Sigismund, am ocupat acea țară în numele M. T. și am silit-o a depune jurământ de credință către M. T.

Ardelenii și după supunerea Moldovei, rămaseră tot în strămoșeasca lor perfidie, pentru că Moise Săcuiul, pe care îl pusesem în fruntea oștilor, numindu-l căpitan general, cu alți căpitani de frunte, Gașpar Zsibrik și George Makò, urzind altă răscoală, se duseră peste Siret, la Sigismund Báthory, în marginea Poloniei, și acolo se sfătuiră și desbătură asupra morții mele, îndatorindu-se Moise Săcuiul cu ai săi către Sigismund și acesta către Moise, și întărind legătura reciprocă cu înscris. Planul eră ca Sigismund, cu oaste mare și bine pregătită, să năvălească din Polonia în Ardeal, pe mine să mă ucidă, sau în luptă sau pe față prin asasinat, socotind că eu, văzând aceasta, fără indoiială, voi eu eși cu oastea în câmp deschis, spre a întâmpina pe Poloni, și atunci conjurații să pună mâna pe mine și să mă trădeie lui Sigismund, iar neputându-se aceasta căpitanul George Makò să imbiase a-mi repeziun glonț.

Aflând de la unii din vechii și credincioșii mei servitori despre această trădare și conjurație, am chemat la curte pe Moise Săcuiul și pe ceilalți căpitani. Dar ei, știindu-se trădători, fugiră cu tovarășii lor la Sigismund în Polonia, răspândind o grămadă de minciuni pe seama mea, spre a întărâtă pe Ardeleni și spre a putea execută cu atât mai ușor planul ce urziseră cu Sigismund împotriva-mi. În acelaș timp încurajară pe Ardeleni, incredințându-i că în curând Polonii le vor veni în ajutor. Nici se înșelară în așteptarea lor, pentru că le sosi ajutorul polon. Văzând aceste, prin repetite scrisori, am solicitat pe Basta, căpitantul general al M. T., pentru ajutorul ce credeam că mi-l va da mie, credinciosul M. T., iar nu Ardelenilor, cari purrea au fost nestatornici și răzvrătitori față de M. T.

Nu crede M. T. că Ardelenii din credință s'au răsculat și s'au împreunat cu Basta. Cauza e Sigismund Báthory, pe care-l așteptau, precum și activitatea și pregătirile mele împotriva lor. Văzând ei aceasta și disperând de venirea lui Sigismund, se arătară lui Basta sub masca credinții și se rădicară împotriva-mi.

Urmarea acestei purtări fără socotință din partea lui Basta fû că scăpași M. T. din mână Moldova și Țara-Românească și Canija, care se deteră dușmanului ca o răsplătire! Turcii bat în palme, nebuni de bucurie, pentru că văd aceste țări, împreună cu Canija, supuse lor. Aceste plac Turcilor. În viitor se vor bucura și mai mult de Ardeal, — ceea ce să ferească Dumnezeu! *Insă din Țara-Românească și Moldova, Ardealul se poate cuprinde ușor.* Iar împreunându-se aceste țări cu Coroana Poloniei, Turcii, după planul făcut, au de gând să năvălească în părțile Ungariei și în alte ținuturi învecinate, spre marele rău al M. T. și al Casei Austriace. Cât de ușor se poate face aceasta, dacă anumitele țări se vor alipi de Poloni, cari nici odată n'au fost binevoitori Casei Austriace, ci dușmani ai Creștinătății întregi, ceea ce s'a dovedit cu prisosință, — cine nu vede? Chiar și în anul trecut, prin unelțirile lor cele tainice, au arătat mai multă bună voință Turcilor decât Creștinilor. Dovadă e faptul că Polonia a ajutat pe Turci, iar Turcii pe Ardeleni. Asemenea Moldova și Țara-Românească au fost răpitate tot prin tocmelele cele viclene ale Polonilor.

Arătând acestea, rog pe M. T. să ascuți cum s'a început conflictul între oastea mea și Ardeleni, că să știi că nu sunt eu autorul turburării: Ardelenii, după ce urziră planul de a mă pierde, căutară chipul de a-l execută. Astfel, după ce Moise Săcuiul fugi cu tovarășii săi la Sigismund Báthory în Polonia, Nobilimea ardeleană, așteptând ajutorul Polonilor cu Sigismund, se așeză la o parte cu oastea ce aveă — afară de comitatul Hunedoarei și de Banat, care au stat lângă mine. Inșă Sigismund a întârziat cu venirea, iar pe de altă parte am chemat și eu oastea mea de pretutindenii. Aceasta n'am făcut-o din altă pricină, ci numai ca, cu puteri unite, să purced împotriva lui Ibrahim, despre care aflasem că descinsese atunci la Alba-Greacă, spre a-l apuca dela spate, dacă ar năvăli în Ungaria. Căci luasem toate măsurile din vreme să-mi adun oastea din toate părțile, din Moldova, Țara-Românească și Ardeal, spre a trece cu ea întreagă Dunărea în pământ dușman. Având acest gând bun și salutar pentru toată Creștinătatea, am chemat și pe Ardeleni, cari erau atunci așezați lângă Turda. Ei răspunseră că, aflându-se

lipsiți de toate proviziunile, nu pot deocamdată veni. Se rugară însă să-i las acolo, făgăduind că la cea dintâiu chemare se vor împreună cu mine.

În sfârșit, când eram să purced din Sebeș, i-am chemat la mine, prefăcându-mă că nu știu nimic de conjurațiunile lor împotriva mea. Atunci lepădară masca, răspunzând că nu vor lua armele nici odată alături cu mine împotriva Turcilor. Ei arestară pe solii mei și nu-mi deteră nici un răspuns.—Văzând această mutare și nestatornicie, am trimes la M. T. pe Ioan Raț, Nicolae Vaida și Martin Horváth, spre a Te vesti despre toate; dar, fiind toate căile închise, ei fură prinși și aruncați împreună cu alții în ocne.

În fața unei cutezante atât de mari și având în vedere că nu voiu găsi mai bun prilej de a bate pe Turci, decât acum, când, împreunându-se oastea celor trei țări cu Ardelenii, numărul ei ar fi trecut peste o sută de mii, am alergat la mijlocul ce mi s'a părut mai bun, însărcinând persoane de religie catolică și luterană cu misiunea de a-i abate din pornirea lor periculoasă Creștinătății întregi, însă nici aceștia nu folosiră la nimic, neputându-i întoarce din răutatea lor.

Ba încă puțin a lipsit de nu i-au ucis, mai vârtos pe preotul catolic. Până 'ntr'atâta se impietriseră așteptând pe Sigismund !

În acest interval am cerut prin scrisori ajutor dela Basta. El mi l-a promis. Voind însă a intra în Ardeal, găsi călea, pe care eră să vină la mine, închisă de oastea Ardelenilor. Aceștia schimbă masca și, sfătuindu-se cu Polonii, cerură ei ajutor dela Basta, nu pentru că erau credincioși, ci pentru că întârzierea lui Sigismund i-au făcut să dispereze de ajutorul polon și pentru că vedeau că puterile lor sunt mai prejos de cât ale mele. Așa, pe când eu stam la Sebeș, oastea lor, unindu-se la Turda cu a lui Basta, se porni împotriva-mi. Eu—fiindcă nu mă temeam de Ardeleni cât timp ei erau singuri—lăsasem partea cea mai mare a oștii mele la marginele Moldovei și Țării-Românești, împotriva Turcilor, neștiind nimic mai înainte despre împreunarea lui Basta cu Ardelenii, cari, uniți acum, se apropiară de castrele mele cu scop de a se bate cu mine. Văzând pe Catafracți uniți cu perfizii Ardeleni, am rămas uimit, și cu toate că lucrul venise la bătae, nu putui să nu întreb : de unde

se trage aceasta ca să se verse atâta sânge de creștin? Inșă alt răspuns nu-mi deteră, decât ca *să ies din Ardeal!* Dar fiindcă nu știam în al cui nume vor să ocupe țara, la simpla lor provocare nu mă puteam trage înapoi cu rușine, mai ales nevăzând nici un mandat dela M. T. în privința aceasta. Credința mea către M. T. eră și atunci atât de mare, încât cerusem să-mi arate vr'un mandat dela M. T. ori, neavând mandat, să-mi arate cel puțin scrisorile credenționale sau și numai copii după instrucțiunile ce vor fi având dela M. T., ca să le cetesc, fiind hotărit a mă supune îndată voinții M. T.

Ei însă nu-mi răspunseră nimic cu a cui voință și în puterea căror instrucțiuni se răsculară împotriva mea, ci țineau una să ies din Ardeal. Dar fiindcă, după cum am zis, nu vedeam din al cui mandat ocupau ei Ardealul și fiindcă mai de multe ori m'am aflat în cele mai mari primejdii din cauza nestatorniciei Ardelenilor, nu puteam eși cu rușine, mai ales că lipsindu-mi Ardelenii nu mai puteam nadăjdui alt ajutor împotriva Turcilor. Apoi ei mai de multe ori au cercat a mă trădă în mâinile dușmanilor, dacă nu mă apăra D-zeu pentru sinceritatea

mea. În fine ei se conjuraseră a mă ucide, despre care lucru, fiind trebuință, pot da M. T. dovezi chiar cărți iscălite și sigilate cu mâinile lor proprii.

Necăpătând nici un răspuns, mă gândii mult ce ar fi de făcut, mai ales că nu aveam cu mine vre-o parte mai aleasă din oastea mea.—Cu toate acestea, fără bătaie, nu puteam părăsi țara, înstrăinând-o dela M. T. și lăsând-o în mâna vreunui Ardelean.

E știut însă că chiar la începutul bătăliei, eu am fost credincios M. T., arătând aceasta și prin grai și prin protestațiunea trimisă printr'un sol. Toate acestea nu-i mișcară; ci, așezându-și oastea de bătae, începură lupta. Dar eu, creștin fiind și neînvățat a mă bate împotriva creștinilor, deși eram împins de nevoie, nu m'am luptat după cum eram dedat, ca împotriva dușmanului firesc, aprinzând pe ai mei cu cuvântul și pilda mea și susținând însumi întâia lovire a dușmanului, ci văzând înainte-mi oaste creștină și durându-mă de vărsarea sângelui nevinovat pentru nestatornicia unor necredincioși, mi se muiă inima și nu susținui, după datina mea, primul atac, ci mă trăsei înapoi,

nu pentru că aveam oaste mult mai mică, nici pentru că ași fi pierdut curajul, ci pentru că mă îngroziam a udă în sânge creștin o sabie ce băuse până atunci numai sânge păgân! Și așa, ostașii mei, deprinși a mă vedeă în luptă totdeauna în fruntea lor, nevăzându-mă de astădată, se umplură de neîncredere și dateră dosul, nu de frică, ci temându-se ca nu cumva să mi se fi întâmplat vre-o nenorocire. Acesta e șirul conflictului dintre mine de o parte și Ardelenii cu Basta de altă parte,—conflict care a dat prilej lui Ibraim a cuceri Canija.

Iar după această fugă, cu ce cruzime sălbatică s'au purtat Ardelenii, n'ar crede nimeni, pentru că e un ce ne mai auzit, însă foarte adevărat. Nouă sute de Săcui, cari după fugă se traseră în munți și pe care i-au chemat la sine în numele credinței cătră M. T., călcând convențiunea făcută, au fost uciși cu cea mai neauzită barbarie. A doua zi după alungarea oștii mele, mergând spre Țara-Românească, aproape de Sibiiu, dedei peste oastea mea muntenească sub conducerea lui Petru Huszár. Apoi, plecând mai departe, la Făgăraș, întâmpinai pe Ioan Szelestei cu oastea mea moldovenească. Mișcați de nenorocirea mea, toți stătură

să ne batem din nou cu Ardelenii, spre a răzbună nedreptatea ce mi s'a făcut. După mai multe cuvântări i-am mai imblânzit, fiindcă începură a injură și i-am desmântat de a mai contribui la vărsare de sânge creștin, dovedindu-le că tocmai aceasta e politica turcească, ca să ne junghiem noi în de noi și arătându-le că oastea polonă cu Sigismund Báthory a intrat, pe la Trotuș, oraș al Moldovei, în marginele Ardealului, iar de altă parte Moise Săcuiul, venind despre Bistrița, prădă în Săcui cu foc și sabie.

Astfel, uitând de injuriile și nenorocirile mele și gândind numai la binele public, am trimis pe Ioan Szelestei la Ardeleni, arătând prin el, mai ales lui Basta, toată starea lucrurilor în Ardeal și poftindu-l să fie cu privighere asupra Polonilor, dintre cari, spre mai multă încredințare, i-am și trimis pe unii ce căzuseră prinși în mâinile mele. Însă Ardelenii ajunseră la atâta perfidie și fără de lege, încât aruncară în fiare pe numitul sol, îl bătură și, după cum am auzit în drum, îl zdrobiră mâinile și picioarele, pentru care torturi neomenești merită cuvenita pedeapsă, mai ales de va fi adevărat, cum se zice, că l-ar fi

omorit chinuindu-l. Mă rog deci de M. T. să nu lași nerăzbunat acest omor, pentrucă numitul a fost unul dintre servitorii cei mai credincioși ai M. T. și, afară de aceasta, se află în solie. Iar legea comună, nu numai la Creștini, ci și la Turci și la Păgâni. oprește a turburâ, a supără și a arestă pe soli, cu atât mai mult a-i ucide.

După aceasta, informându-se ei și din alte părți că au mulți dușmani, trimiseră la mine în solie pe Sava Tököly cu mai mulți alți Nobili fruntași ai Ardealului, pe cari, căutând numai la binele comun, i-am primit cu toată omenia, după cum doriră, primind toate propunerile ce-mi făcură. Și cu toate că nu m'am abătut niciodată dela legătura de credință ce făcusem înaintea Episcopului de Agria și înaintea lui Isthvánfy, ci am rămas pururea statornic în credință, nefiind deprins a mă schimba ca Ardelenii, a căror datină e de a jură strâmb de două ori pe zi, am primit a mai depune un jurământ și am trecut în Țara-Românească, uitând injuriile. De aci am povățuit pe Basta să fie cu luare aminte ca nu cumva, prin viclenia și înșelătoria Polonilor, țara să se zmulgă din mâinile M. T. și

că, fiind de trebuință, să-mu dea ajutor împotriva Polonilor și a Turcilor.

Ce puteam face mai mult pentru Creștinătate ? Și cu toate acestea, spre a împăcă mai bine și spre a-i convinge și mai tare despre credința mea, am trimis în Ardeal pe soția mea, fiul meu și fiicămea, sub condițiune ca pe fiul meu să-l lase a veni îndată la M. T. După cum am auzit însă, sunt ținuți în închisoare, tratați mișelește și în lipsă de toate. Deși n'am meritat acestea, sunt însă nevoit a le răbdă cu inimă tare pentru binele Creștinătății, pentru care sufăr orișice, lăsând în mâna lui Dumnezeu răzbunarea cauzei mele.

Dupăce, nereculegându-mi pe deplin puterile, am intrat în Țara-Românească, m'am văzut impresurat de toate părțile de dușmani : ici Polonii, colea Turcii, pustiind câmpiile, satele și orașele, răpind turmele și cirezile, prădând pretutindeni și ducând pe bietul popor ca pe vite în robie, încât considerând pustiirile cele multe și mulțimea celor duși în prisoare, fața Țării-Românești eră cu mult mai de plâns, decât în zilele lui Sinan, când oastea turcească cotropise totul.

Adesea am solicitat ajutorul Ardele-nilor, dar totdeauna în deșert, pentrucă,

punând toate la o parte, singurul lor gând eră de a mă pierde. In acest pericol, oricât de mare eră, nu m'aş fi temut niciodată numai de Poloni, dacă nu s'ar fi născut de cealaltă parte războiul cu Turcii : pentrucă, impotriva Polonilor, două zile m'am oştit cu izbândă. Dar acum, de-o parte mă intenţia Polonul, de alta mă strâmtoră Turcul, iar din a treia parte, din Ardeal, unde credeam că am prieteni, iar nu duşmani, năvălise in Țara-Românească Moise Săcuiul, conducătorul ostaşilor lui Sigismund Băthory.

Inconjurat de duşmani atât de mulţi şi atât de neîmpăcaţi şi pierzând toată nădejdea in făgăduitele ajutoare ardelenene, mă văzui nevoit a mă retrage dealungul munţilor Țării-Româneşti spre Craiova, pentru a evita sălbătăcia Polonilor. De aci iarăş am solicitat de repetite ori ajutorul Ardelenilor, fără a-l putea căpăta. Le-am adus aminte invoelile, cărţile de jurământ şi legăturile ce făcusem. Am pierdut însă numai vremea in zadar, căci ei se conjuraseră intru peirea mea.

In mijlocul atâtor primejdii, n'am aflat alt leac impotriva acestor rele, decât a

veni la M. T., căruia am fost pururea credincios, spre a găsi o bunăvoință potrivită meritelor mele. În acest drum dând peste armata turcească, sub conducerea Beilor de Vidin și Nicopole, cari trecuseră Dunărea, spre a veni în ajutorul Polonilor, repezii înainte pe Banul Craiovei, spre a-i atacă. Lupta sub auspiciile M. T. am purtat-o cu izbândă, omorînd mulți dintre dușmani, între cari și pe numiții Bei și luându-le steagurile, dintre cari cel mai de frunte e la mine.

Impresurat de atâtea rele, am venit cu prea puțini ai mei drept la M. T., prin Ardeal și prin țările M. T., unde, câte calamități injurii și răscoale am avut a suferi, vei fi auzit M. T.

În multe locuri săriră pe oamenii mei și-i uciseră fără nici o considerațiune. Din cetatea Devii îndreptară tunurile asupra mea și inecară în Mureș mai mulți dintr'ai mei. Și aceste nevoi le avui nu numai într'un loc, ci prin tot Ardealul. Nemulțumiți cu atâta, trimiseră cărți la Baia-de-Criș, spre a resculă lumea asupra mea. Asemenea întărâtară pe soldații din Lipova și Ineu, cari, fiind însă mai prejos cu puterea, nu cutezară a lovi pe ai mei.

În acest mod și între aceste calami-

tăți am ajuns la M. T., gol și despuiat de toate. Visteria mea toată, mărgăritare prețioase, de care am avut mulțime, aurul și argintăria, vestminte alese, mulți cai de mare preț, cu un cuvânt tot ce aveam pe lângă mine am pierdut pentru credința către M. T. Iar astăzi, lipsit de toate ce cu multă osteneală și sudoare mi-am fost adunat, nu știu încotro să mă întorc. În extrema mea necesitate nici această călătorie n'ăș fi putut-o face, dacă unii alții nu mi-ar fi întins o mână de ajutor.

Însă, decât acestea, oricât de multe și diferite rele ce am suferit eu, sunt mai mari cele ce suferi M. T. și Creștinătatea pentru înstrăinarea celor trei țări, din care nu puțin pericol se poate naște. De aceea, nu numai eu, care nu mă simt în deajuns în privința aceasta, ci Creștinătatea întreagă ar fi să stăruească a se pedepsi, după cum se cade, călcătorii de jurământ și înstrăinătorii țărilor M. T.

Am voit să arăt toate acestea M. T. cu toată credința și sinceritatea, — simplu, precum s'au înâmplat. Și ca să pot face aceasta mai bine am venit în persoană la M. T., expunându-mă la atâ-

tea primejdii. Cunoscută fiind credința mea către M. T. și către toată Casa Austriacă, din multele războaie, în care, după felurimea vremurilor, m'am luptat și de aproape și de departe, dar totdeauna cu inimă neînfrântă, dovedind zelul și sinceritatea mea,—am venit la M. T. cu atât mai bucuros, cu cât știu că voi găsi îndurarea meritată.

Drept aceea, M. T., privind cu ochi îndurători, pe deoparte nenumăratele pagube și nenorociri ce am suferit, pe de alta credința pentru care am pățimit, mă vei proteje cu cunoscuta-Ți bunăvoință și blândețe, ca după pilda mea și alți Principi și Primați să rămâe statornici în credință; iar dușmanii mei, cari proorociau că nu voi găsi ajutor la M. T., să se rușineze și să nu cuteze a mă mai insulta. Despre această rară bunăvoință și bunătate a M. T. nu m'am îndoit niciodată, ci din potrivă și acum, după scoaterea mea din domnie și după pierderea tuturor bunurilor. nădăduesc în bunătatea M. T., pe care și în viitor mă voiu sili, cât voiu trăi, a o merita prin și cu vărsarea sângelui meu.

Cât pentru mijloacele și modul de a vindeca toate aceste rele, după puțină mea pricepere, le voiu arăta, când minu-

nata înțelepciune a M. T. va găsi cu cale a mă primi și pe mine la aceste sfaturi și a numi spre acest scop pe cei mai buni dintre sfetnicii săi. Modul ce voi propune nădăjduesc că va fi cel mai salutar și mai ușor, nu numai pentru M. T. și Augusta Ta Casă, ci și pentru întreaga lume creștină, pentru că vezi M. T. că Turcii și alți protivnici fac din zi în zi progrese tot mai mari și făuresc pieirea chiar și acestor părți și locuri.

Al M. T. Împărate și Rege,
cel mai umilit, pururea supus și credincios,

Mihai

Voevodul Țării-Românești

X.

1. Cererile lui Mihai-Vodă către Împăratul Rudolf. — 2. Recomandările Sfatului de război cu privire la aceste cereri. — 3. Incetineala celor de la Curte. — 4. Vestea întâmplărilor din Ardeal și hotărîrea Imperialilor. — 5. Alungarea deputaților Ardeleni și chemarea lui Mihai-Vodă la Praga. — 6. Primirea și sărbătorirea lui la Curte. — 7. Portretul lui Sadeler și tabloul lui Franz Francken II.

Odată cu acest memoriu, în care își expunea așa de curat și de dibaciu cauza sa, Mihai-Vodă adresa Împăratului o lungă scrisoare, prin care, după ce-l povățuește să nu lezeze pe Arhiducele Maximilian să meargă în Ardeal fără oaste puternică, de oarece gândul ascuns al necredincioșilor de acolo, e să-l dea prins în mâinile păgânilor, — se roagă să i se înlesnească susținerea oastei ce are de gând să a-

dune și să-i mijlocească strângerea trupelor rămase prin diferite părți ale Ungariei de sus. Căci—zicea el—are nevoie și de unele și altele, pentru înfruntarea Ardelenilor și pentru recucerirea pe seama Coroanei împărătești a celor trei țări pierdute. Ca chezășie a credinței sale, oferă pe unicul său fiu—pe Pătrașcu-Vodă; iar în caz când Arhiducele Maximilian ar primi să fie guvernator în Alba-Iulia, el, rămânând singur în Țara-Românească și Moldova, asigură că va fi pentru totdeauna cel mai statornic slujitor al intereselor împărăției în Ardeal și aiurea.

Apoi, în aceeaș scrisoare, Mihai-Vodă își înșiră dreptele sale cereri: să i se restituie tunurile luate de Ardeleni, să fie pus în stăpânirea averii pierdute, să i să sloboadă oamenii închiși în diferite părți ale Ungariei, să i se înapoeze posesiunile stăpânite de boerii săi în Ardeal, prin care țară reclamă totodată libera lor trecere, să i se dea caii luați de la Doamna Stanca și de la fiul său Pătrașcu, să se îngăduie familiei sale, dacă ar pofti, să vie în Ungaria, să se libereze din închisoare logofătul său de turcește și, în sfârșit, să se redevie ne-

gușitorilor români mărfurile și bunurile răpite.

Împăratul trimise această scrisoare de cereri dimpreună cu memoriul lui Mihai-Vodă Arhiducei lui Matthias la 24 Ianuarie, pentru ca, cercetându-le, să refereze. Arhiducele ceru, se pare, la rândul-i, povața Sfatului împărătesc de război, care, după ce arată Împăratului că ar fi bine să ia sub înalta sa ocrotire pe pribeagul Voevod și familia sa, sub cuvânt că memoriul și cererile lui nu sunt arăt de lămurite, nu văzù altă soluție mai bună de recomandat, decât ca Mihai-Vodă însuș să fie invitat la Curte, unde, față cu deputațiunea Statu-rilor Ardelene, care trată cu Arhiducele Maximilian pentru primirea guvernului în Ardeal, să fie întrebat și judecat. Astfel numai, credea Sfatul împărătesc de război, incurcata cestiune a aface-rilor ardelene, care nu mai îngăduia a-mânare, putea fi hotărîtă.

Dar lucrurile mergeau incet de tot la Curte. Parlamentările dintre deputația ungurească și Împărat pe de o parte și dintre acesta și Arhiducele Maxi-milian pe de alta, nu se isprăviseră și nici erau semne că se vor isprăvi curând. Astfel pe când în Ardeal se făptuia trá-

darea și nu mai erau de cât câteva zile până la descoperirea lucrurilor în public, cei dela Curte, din cauza neghobiei politice a lui Basta — istețul David Ungnad murise, cum am arătat, la 3 Ianuarie—nu bănuiau nimic și erau încredințați că sunt și vor rămâne stăpâni statornici ai Ardealului.—De ce dar s'ar fi grăbit?!

Față cu această stare de lucruri, Mihai-Vodă, care nu primise încă nici un răspuns la repețitele sale cereri și solii și care trăia cât se poate de greu—ducând chiar lipsă—în Viena, fu cuprins ne o mare neliniște. Căci pe măsură ce nesiguranța creștea în sufletul său, pe aceeaș măsură nădejdea în izbândirea cauzei sale scădea. Astfel de și i se spusese să stea în Viena până ce va fi chemat la Praga, el se văzù nevoit a o lua înainte și a trimite Impăratului, la 6 Februarie, o nouă scrisoare, prin care, după ce arată, cu multă mâhnire, că nu primise până atunci nici un răspuns la intervenirile sale și după ce solicită ajutor pentru întreținerea oamenilor săi, cu care, scria, iată sunt trei săptămâni încheiate de când e ținut în așteptare și nelucrare la Viena,—el se rugă să fie chemat și primit la Curte.

Intre aceste, pe când Voevodul nostru așteptă răspuns la cererea sa de audiență, începù a se svoni și mai pe urmă a sosi la Viena vești sigure despre trădarea Ardelenilor. Intre cei dintâi cari se grăbiră a trimete aceste vești Impăratului la Praga, fù, se înțelege, și Mihai-Vodă, care cereă, prin aceeaș scrisoare de vestire din 10 Fevruarie, să i se pună în siguranță familia, ce se găsiă acum cu totul în mâinile dușmanilor săi. Sufletul Voevodului se umplù de mulțumire și nădejde la primirea veștilor despre întâmplările din Ardeal: de mulțumire, căci toate cele ce spuse-se el cu privire la necredința și nestatornicia Nobililor, se confirmau acum cu vârf și indesat, prin însăși faptele lor; de nădejde, căci vedeă bine, că prin răzbunarea sorții, Imperialii vor fi nevoiți a apelă ei acum la ajutorul lui. Așa se și întâmplă. Steaua apusă a lui Mihai-Vodă apăreă iarăș la orizont.

Intr'adevăr, veștile despre alegerea lui Sigismund Báthory, despre arestarea partizanilor Impăratului și despre alungarea Generalului Basta din Ardeal avură darul a scoate și pe cei de la Curte din liniștea și nepăsarea lor de până a-

tunci. Simțiră acum și ei că, de rândul acesta, trădarea Ardelenilor eră o înfruntare, o bătae de joc, o adevărată insultă la adresa Impăratului. Lucrurile luară deci dintr'odată altă față. Hotărîrea Imperialilor se arată în procedarea lor mai energică. Atât întâia deputație Ardelească cât și Ștefan Kakas, care, cum știm, fusese trimis să comunice alegearea lui Sigismund, înfățișând-o ca o necesitate politică față de Turci și Poloni, fură dați afară din Praga, după ce avură să îndure destule și dureroase supărări și jigniri din partea Nemților; iar Mihai-Vodă, pe care împrejurările îl ridicase deasupra tuturor, fù invitat la Curte, ca unul ce cu puternicul său braț putea supune Ardealul, pedepsind pe Nobili și răsbunând pe Impărat.

La 23 Fevruarie sosi la Praga cu 35 cetași dintr'ai săi. Vestea sosirii Voevodului, spre care acum se îndreptă cu încredere și nădejde privirile tuturor, se răspândi iute și fù trimisă în toate părțile. Se făcură speciale pregătiri pentru primirea lui la Curte, unde, la 1 Martie, putù vedeă, în sfârșit, mult dorita față a Cesarului. Înțelegerea, care se legă repede, fù pecetluită în fața lumii cu ospețe bogate și sărbări strălucite. Vi-

teazul pribeag, care numai câte-va săptămâni în urmă îndură lipsa și nepăsarea tuturor, era acum în deosebi considerat și prețuit.

Gravorul împărătesc Sadeler fù însărcinat să-i sape chipul după natură. Și meșterul își îndeplini cum nu se poate mai bine sarcina. Chipul Domnului se arată în toată măreția și frumusețea ce a avea întrupă. „Figura e slabă, melancolică, serioasă și cam aspră, foarte frumoasă și cu multă expresiune. Poartă pe spate o manta albă cu guler de blană și în cap are un gugiuman lăsat la o parte, pe stânga, în forma căciulii românești și împodobit, în dreapta, cu un frumos șurguciu de pietre scumpe. Fisionomia Voievodului răspunde întocmai închipuirii celor ce au studiat caracterul acestui bărbat extraordinar”. Și aceasta o spune tocmai istoricul ce a cuprins și pătruns mai în întregime și mai în adânc sufletul marelui Mihai, — Niculae Bălcescu, care, când văzù pentru întâia oară portretul lui Sadeler, exclamă cu încredințare: acesta este! Da, a fost norocită întâmplarea care a făcut să ni se păstreze o icoană atât de adevărată și minunată a strălucitului Viteaz, pe

care meşterul a săpat următoarele frumoase și prea adevărate cuvinte: Mihai, Voievodul Țării-Românești, strălucit în norocire și nenorocire, și deopotrivă virtuos în amândouă. Atâta cinști numele lui Hristos, Maiestatea Impăratului, Republica Creștină, și Unirea Bisericii sub marele Pontifice, în cât, pentru binele public, nu-și cruță nici viața sa: purcede înainte fără temere, chiar și dacă s'ar împotrivi toate puterile Iadului; prin faptele sale întrece plăsmuirile poetice".

Chipul măreț și impunător a lui Mihai Viteazul se vede că a impresionat în mod deosebit și pe pictorul Curții împărătești, pe vestitul Franz Francken II, Căci într'un tablou al acestuia, care reprezintă scena când bogatul Cresus arată înțeleptului Solomon comorile sale, întrebându-l: au nu sunt eu fericit? — se poate vedea în planul întâiu al persoanelor de docor, ce alcătuiesc suita bogatului Rege, figura frumoasă și maestosă a lui Mihai-Vodă, care ni s'a păstrat astfel și pe această cale.

Așa fù primit și sărbătorit Mihai-Vodă la Curtea din Praga, unde rămase câte-va săptămâni în apropierea Impăratului Rudolf și în mijlocul Sfetnicilor

săi. După sărbători veni însă vremea faptelor. Conținută deci cele dintâi și începură cele din urmă. Pentru a le urmări însă și pe acestea cu toată înțelegerea, e bine să cunoaștem mai întâiu cele ce se petrecuseră în Ardeal în această vreme.

XI.

1. Aducerea și instalarea lui Sigismund Báthory. — 2. Intoarcerea solilor din Praga și veștile despre hotăririle luate acolo. — 3. Incercarea Ardelenilor de a compromite pe Mihai-Vodă în fața Imperialilor. — 4. Scrisoarea către marele Vizir Ibrahim-Pașa. — 5 Scrisoarea către boerii Țării-Românești. — 6. Incercarea lui Mihai de a-și liberă familia cu puterea și corespondența lui cu credincioșii săi din Ardeal. — 7. Inarmări și pregătiri de luptă în amândouă părțile.

După alegerea lui Sigismund Báthory, arestarea partizanilor Împăratului, alungarea lui Basta din țară și martiriul lui Baba-Novac, lucrurile se limpeziră mult în Ardeal și mai ales în Cluj, unde se găsiă dieta care pusese la cale aceste noi orândueli. Rămâneă numai să vie alesul și doritul Principe, spre a luă con-

ducerea treburilor publice. Lucrul nu se zăbovi. Căci dieta, îndată după alegere, trimise la Sigismund Báthory, în Moldova, pe Nicolae Bogáti și Nicolae Vaida cu misiunea ca, aducându-i la cunoștință însemnatul act, să-l povățuească a se pregăti de cale, de oarece în curând va sosi acolo, în Moldova, unde se găsea Principele, sub paza gardei polone a lui Ieremie Movilă, o deputație solemnă, spre a-l conduce în patrie. Această deputație, compusă din Ștefan Toldi, Ioan Szentpáli, Ioan Petki, Ștefan Cseffi și Baltazar Ordög și însoțită de 300 călăreți, se găsea în ziua de 15 Martie în Capitala Moldovei, la Suceava, de unde anunță Bistrițenilor că merge întru întâmpinarea lui Sigismund, care sosise în ajun la Botoșani.

Plecarea nestatornicului Principe din acest târg fù tot așa de ridiculă ca și mai toate faptele lui. Intr'adevăr el fù scos pe fereastra casei în care eră găzduit și apoi în fugă nebună pornit spre hotarele Ardealului. Astfel, scăpat de sub privigherea și urmărirea gardiei leșești, ridicolul Principe străbătù valea Moldovii, de la Suceava — prin Gura Humorului, Vama și Câmpulung — până la muntele Mestecăniș ; iar de aci va-

Ica Bistriței — prin Vatra Dornei — până la Căndreni. Apoi, urcând muntele de hotar al Tihuței, cobori dincolo, în Prundul Bărgăului din Bistrița, unde fu primit de către locuitorii ce căpătaseră poruncă să pregătească și să curețe drumurile înaintea domnescului stăpân. Puținele trupe împărătești ce mai erau în Gherla, la vestea intrării lui Sigismund în țară, se retraseră la Chioara. La Bistrița Báthory fu întâmpinat, între aclamări de bucurie, de către cetele lui Moise Săcuiul, devotatul cu care pusese la cale în timpul din urmă toate uneltirile. Iar la Cluj, unde sosi la 26 Martie, el fu întâmpinat de întreaga Nobilime, în fruntea căreia se găsea Csáky. Sărbările pentru aceasta a treia întronare a lui Sigismund ținură două zile și se încheiară printr'un jurământ, pe care el îl făcu pentru păzirea legilor țării și privilegiilor Nobilimii.

Bucuria acestor sărbări ținù însă prea puțin. Căci delegații întorși dela Praga aduseră vești de natură turburătoare și îngrijitoare: Mihai-Vodă, care a fost invitat, primit și sărbătorit la Curte, fusese însărcinat de Impăratul Rudolf ca împreună cu Basta să cucerească Ar-

dealul și să pedepsească pe trădători. Acum abia, în fața primejdiei, își dădă Nobilimea unguerească seamă ce mare greșeală făcuse prin alegerea lui Sigismund. Eră prea târziu însă. Armele aveau să hotărască soarta lucrurilor.

Căci Mihai-Vodă, căruia i se dăduse bani îndeajuns pentru strângerea oștilor, făcea acum toate pregătirile spre a putea aduce Ardealul „prinos pajurei cu două capete”. Iar Ardelenii, cari aveau cunoștință de aceste pregătiri, știau prea bine că în cazul când țara va cădea iarăș sub puterea Imperialilor, cel care va ajunge în fruntea guvernului va fi tot odiosul Valah. Și temându-se, cu drept cuvânt, de soarta ce îi așteptă, ei încercară de a-l desface de către Curtea împărătească, ca totdeauna, prin mișelești uneltiri. Astfel, închipuiră două scrisori, pe care Mihai-Vodă le-ar fi adresat marelui Vizir Ibrahim Pașa și boerilor săi din Țara-Românească: U-drea Banul, Negrea Clucerul și Stoichiță Postelnicul.

În scrisoarea către marele Vizir, după ce arată buna credință și gândurile de supunere ce pururea a nutrit față de Turci, el cerea ajutor, spre a cuceri Ardealul și a-și liberă familia din mâinile dușmani-

lor, pentru ca apoi pe cel dintâiu să-l închine Sultanului, iar pe cea de a doua s-o dea în mâinile Turcilor, ca chezășie a credincioasei și statornicei lui alipiri către ei. „Nu are nevoie, spre acest scop, de oștire mare, căci — se zicea în scrisoare — a văzut acum cu ochii săi țara Împăratului și oamenii lui, oștirile, generalii și cetățile lui. Poate deci să adeverească fără sfială că sunt oameni slabi, neomenoși, lipsiți de orice energie și de orice putere, care nu sunt în stare să apere propria lor Împărăție și cu atât mai puțin destoinici a ocroti țările lui“. Iar în scrisoarea către boerii săi, după ce se vestiă că a fost primit nespus de bine la Curte și că i s'a pus la îndemână oaste spre a supune Ardealul, se scria: „Nu-mi e, cu toate astea, cu putință să rămân între atâția oameni tâmpiți și tonți, care mă înconjură și nu sunt buni de nici o treabă. Bărbații de aci sunt adevărate mueri: moleșiți, stricați, decăzuți, nevrednici și blegi. Nici Împăratul nu face excepție și mai e, afară de aceasta, și mărginit afară din cale; nu mai puțin frații lui, cu toate trupele lor. Am înțeles toate cele ce se petrec aci; m'am dumirit asupra planu-

rilor lor, asupra împrejurărilor și moravurilor, am vizitat fortărețele și castelelor, am primit însă numai incredințarea că oamenii aceștia, cu mijloacele de care dispun, nu sunt în stare să înțeleagă tocmai ceea ce nevoia cere mai mult, ceea ce le este mai de folos și că astfel sunt niște ființe cât se poate de neajutorate“. Apoi încheiă ; „Rog pe Dumnezeu să mă scape înainte de toate de aci și să mă ajute să ajung iar în fruntea Ardealului, a Moldovei și a Țării-Românești, ca să mă pot pune sub aripile ocrotitoare ale Sultanului, a căruia strălucire se revarsă peste tot rotogolul pământului“.

Amândouă aceste plăsmuite scrisori, pline cum se vede de cele mai ticăloase injurii la adresa Împăratului, a Curții și a Nemților în deobște, fură trimise în *copii* deodată Generalului Basta la Sătmar și Comandantului Gonzaga la Cașovia, spre a dovedi, prin ei, Curții împărătești, că Mihai-Vodă adaugă la trădare și mișelie. Ce urmăriă Sigismund Báthory prin aceste scrisori, pe cari spuneă că oamenii săi le-au scos, la granițele Moldovei, din mâinile curierilor Voevodului, se vede foarte bine din comitiva lui către Basta : „Din aceste poate

orișicine să vadă, cât de nedrept e a favoriza pe un trădător al trecutului, al prezentului și al viitorului, împotriva unui om, care a fost, este și va fi o slugă supusă cu credință Împăratului. Dacă nu e destul nici atât, atunci Dumnezeu să-i lumineze mai bine pe cei în drept, iar mie să se îndure a-mi da destoinicie să dovedesc prin fapte cum că, din alipire și devotament, iar nu din frică, am spus totdeauna adevărul*.

Da, *n'a fost deajuns!* Căci situaținea eră înăsprită și falșificarea prea îndrăzneată, pentru ca aceste scrisori, trimise la Curte, să nu deștepte bănuiala firească că sunt plázmuite. Gonzaga spune limpede că nu crede în autenticitatea lor. Basta, chiar, dușmanul ascuns a lui Mihai, se văzù nevoit a arătà bănuiala sa cu privire la aceste scrisori. Se înțelege dar că ele nu avură efectul dorit și nădăjduit de Sigismund. Fără piedică, lucrurile se desfășurau deci cu firească înaintare.

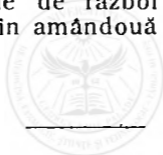
Am văzut că în pretinsa scrisoare a lui Mihai către Ibrahim Pașa se vorbește în deosebi de mântuirea familiei Vocvodului din mâinile Ardelenilor. Intr'adevăr, știm cât de mult ținea el la ai

săi și cum veșnic gândul său era la ei, ales la iubitul său fiu Pătrașcu-Vodă, pentru eliberarea căruia făcù o sumă de interveniri la Curte, mai cu seamă după întoarcerea lui Sigismund în țară. Ardelenii aveau cunoștință de aceasta, și pentru a dà o mai mare aparență de veracitate plăzmuirii lor, aduseră vorba de familia Voevodului. Pe de altă parte însă, știind cum că acesta, cu stăruința-i și îndrăzneala-i cunoscută, va cercă să-și libereze familia prin ori-ce chip, strămutară pe captivi de la Gelău la Făgăraș. Mihai-Vodă, necunoscând acest lucru și văzând că cu ajutorul Imperialilor nu-și va putea liberă pe ai săi, cercă a-i liberă cu puterea prin mijlocirea credicioșilor săi din Ardeal și Ungaria : Bartolomeu Somogy, Nicolae Senyey, Sigismund Rákoczy și Nicolae Zolyomi, cari de altfel îl țineau în cunoștință și cu întâmplările din Ardeal. Dar aceștia nu izbutiră, pentru că familia lui Mihai-Vodă era ținută sub bună pază și pentru că fù trimisă din vreme la Făgăraș. „Zău aș fi dorit să umblu în treaba cu care m-ai însărcinat Măria Ta — scriă Senyey — să aduc pe Pătrașcu-Vodă din Gelău. dar aceasta nu era cu puțință pentru mine, nici pentru

altul, căci se află sub mare pază, de când ai venit Măria Ta aci pe pământul nostru.... Acum Măriile Lor Doamna noastră și Pătrașcu-Vodă să află la Făgăraș“.

Așa dar nu izbutiră nici scrisorile lui Sigismund a răpune pe Mihai-Vodă și nici încercările acestuia de a-și liberă familia. Rămâneă deci ca și una și alta să se facă pe calea armelor. Inarmările și pregătirile de război începură cu mare silință in amândouă părțile.

XII.

1 Întoarcerea lui Mihai-Vodă la Viena și venirea lui la Cașovia. — 2. Impăcarea celor doi vechi rivali și noi tovarăși. — 3. Strângerea oștilor lui Mihai-Vodă. — Intocmirea taberii lui Basta la Măitin. — 5. Impreunarea trupelor celor doi Comandanți. — 6. Intocmirea taberii Ardelenilor la Gherla. — 7. Incercările lui Sigismund Báthory de a împacă și câștigă pe Basta.

După câteva săptămâni de ședere la Praga, în care timp Sfatul împărătesc de război hotărise cursul expediției în Ardeal, Mihai-Vodă plecă, la 3 Aprilie, spre Viena, dăruit fiind de Impărat cu un castel pe sama sa și a familiei sale și cu o sută de mii de taleri pentru plata oștilor ce trebuia să adune. A doua zi el era în Capitala Austriei. Zăbovi și aci câtva timp, pentru a lua în-

țelegere cu Arhiducele Matthias asupra amănuntelor expediției plănuite și, după ce totul fu hotărît, plecă către sfârșitul lunii la Cașovia, unde avea să se facă întâia încheiere a oastei sale și unde, potrivit dorinței exprimate de Curte, comandantul trupelor împărătești, Generalul Farrante Gonzaga, trebuia să-l împace cu Basta.

Gonzaga, înștiințat de plecarea lui Mihai-Vodă și aflând că cele treisprezece orașe din Szépes închinăte Polonilor au pus la cale un atentat împotriva vieții lui, se grăbește a-l vesti de aceasta la 5 Mai, povățuindu-l să umble cu băgare de seamă și oferindu-i cete de husari întru siguranță și apărare. La 11 Mai Mihai-Vodă era în Cașovia, unde fu cât se poate de bine cinstit și prietenește primit de Generalul Gonzaga, care profită de vremea șederii Voevodului aci și, invitând pe Basta să vie la dânsul, implini dorința Curții de a împacă pe adversari. Impăcarea se făcu la un ospăț, când cei doi oștași își întinseră și-si deteră mâinile, cel puțin de ochii lumii și pentru a face față împrejurărilor, la cari erau porunciți să conlucreze. Mihai-Vodă nu putea iertă însă în fundul sufletului său pe perfidul Al-

banez, a cărui purtare adusesese căderea sa de la Mirislău, iar acesta, la rândul său, nu putea, de sigur, suferi ca Voevodul valah să-i stea înaintea, acum ca și odinioară, prin bravură și considerațiune.

Dar, cum am zis, cel puțin de ochii lumii, împăcarea se făcu. Nu rămânea acum de cât ca fiecare din cei doi Comandanți să-și întocmească, precum se hotărise, tabere aparte, pentru ca apoi, împreunându-le, să ducă la îndeplinire mandatul Curții împărătești:— să cucerească Ardealul.

Știm că Mihai-Vodă, la venirea sa în aceste părți de loc, își lăsase rămășița trupelor sale credincioase la Beiuș, Orade și Cașovia, în grija devotaților săi căpitani, cari, de îndată ce primiră vestea că stăpânul lor obținuse mijloace să adune noi trupe, începură a lucra cu sârguință și stăruință în acest scop. Intr'adevăr Bartolomeu Somogy din Beiuș, Nicolae Senyey din Lapispatak,¹ Nicolae Zolyomi din Székelyhid și Sigismund Rákoczy din Cașovia făcură cu acest prilej bună și credincioasă slujbă Voevodului nostru. Căci pe când pe de o parte îl vestiă despre toate ce-

le ce se petreceau în Ardeal, pe de alta îi strângeau și susțineau oștile ce începuseră a se aduna din toate părțile sub steagurile lui. Astfel, când Mihai-Vodă cobori spre Tisa, el își putu întocmi cu aceste oști, împotriva cetății de la Tokay, o tabără de război, la Rakamaz, unde veni de se împreună cu dânsul cetele de Cazaci ale căpitanului polon Stadnicky și de unde indemnă el pe credincioșii săi din Țara-Românească și Moldova a se ridica și alunga din scaunele domnești pe vasalii Cancelarului polon, pe Ieremie și pe Simeon Movilă. La începutul lui Iulie Mihai-Vodă trecu Tisa și se îndreptă, prin Debrețin, spre Sătmar, unde se găseau în tocmire trupele lui Basta.

Ne aducem aminte că lăsasem pe acest comandant în momentul când, scos cu mare alai afară din Cluj, plecase la Gherla, unde puse mai mare peste garnizoana împărătească pe căpitanul Sigfrid Ribis, care despărțindu-se de soldații săi, închină, cum s'a arătat, cetatea lui Sigismund Báthory, când acesta fu readus în țară. De la Gherla Basta se duse la Dej, din apropierea cărui târg, dela Capsan, vesti Nunciului Apostolic din Viena, la 12 Fevruarie, retragerea sau mai bine alungarea sa din Ardeal. Cu-

rând după aceasta îl găsim în părțile Sătmarului, unde i se află oastea la iernatic. De aci raportă el, cum am văzut, la Curtea din Praga, prin Arhiducele Matthias, întâmplările petrecute în Ardeal și ceru să-i se încredințeze sarcina de a recuceri țara pierdută, ceace, spunea el, poate face cu 10.000 pedestrași și 2.000 călăreți.

Cei de la Curte hotărîseră însă altfel. Expediția trebuia să se facă împreună și în bună înțelegere cu Mihai-Vodă. Când Basta fû înștiințat de aceasta, după cum se poate vedea într'o scrisoare a prietinelui său Tomaso Cauriolo dela Baia-Mare, din 22 Martie, nu puțin se nemulțumi. Totuș, ca oștean ce era, și încă de cei năimiți, el trebui să asculte și să se plece poruncii.

După ce merse la Cașovia, unde fusese chemat spre a se împacă cu Mihai-Vodă, Basta se întoarse înapoi la Măitin, loc așezat la două mile departe de Sătmar și cinci mile departe de Șimleu. În jurul rămășițelor oastei sale din toamna trecută se strânseseră mai întâiu haiducii, vestiții luptători de pradă de pe lângă granițele turcești, cărora li se spuse că vor sluji să ducă pe Mihai-Vodă în Țara-Românească. Fură chemați apoi Nobilii unguri de peste Tisa, cari însă răspunseră că nu pot

luptă împotriva fraților lor din Ardeal. Veniră însă în schimb câte-va companii de Nemți, sub povăța lui Ioan Pezz, 2.500 călăreți Unguri sub comanda căpitanului Rothall și, în sfârșit, la urmă de tot Silezienii, călăreții cu paloșe — Catafracții Voevodului nostru! Cu sosirea acestora alcătuirea taberii eră încheiată. Căci Mihai-Vodă venise încă de la 9 Iulie de-și împreunase trupele cu ale lui Basta, în tabăra acestuia de la Măiștin. Întâlnirea ambilor Comandanți fû prietenească și vizitele ce-și făcură unul altuia trebuiau să arate taberii întregi buna lor înțelegere. Totul eră acum gata și oștile împărătești se găseau în așteptarea Ardelenilor, cari, pregătiți fiind și ei pe deplin, plecară împotriva celor ce veniau să-i supună și pedepsească.

Intr'adevăr, Sigismund Báthory, după ce văzû că nu putû izbuti să compromită și deci să despărțească pe Mihai-Vodă de Imperiali, prin inchipuitele sale scrisori de trădare, — își chemă oastea la Gherla. Apoi, cu invoirea dietei ce deschisese la Cluj în 3 Iunie, trimise în toate părțile după ajutor: la Poloni, la Turci și la Moldoveni. Cei dintâi erau însă supărați pe Sigismund pentru că luase în stăpânire Ardealul fără sfatul

și ajutorul lor. Cei de al doilea, Turcii, se grăbiră a trimite din tabăra lor de la Ersek o însemnată și puternică oaste de ajutor, care de s'ar fi putut ajunge cu Ar-lelenuii, ar fi pus în grea cum-pănă pe Imperiali. Dar Mihai-Vodă, care aflase lucrul, găsi mijlocul de a zădăr-nici aceasta. El închipui o scrisoare ca trimasă de Principele Ardealului Pașei ce trimisese ajutor oștile sale, prin care după ce-i mulțumește de bunăvoință și grabă, îi arată că e destul de pregătit pentru a lupta singur cu dușmanul, așa că nu are nevoie de nici un ajutor. Scri-soarea sosi la vreme, ea fu crezută, și olăcarii trimiși de sârg pe urma oștilor le întoarse îndărăt. Singuri Moldovenii lui Ieremie-Vodă Movilă veniră sub po-vața lui Bucioc Spătarul, așezându-se în ținutul Bistriței, unde rămaseră mai multă vreme. Astfel tabăra Ardelenilor se alcătui cât se poate de bine și repe-de la Gherla, ajungând în scurt timp mai numeroasă și mai bine întocmită de cât a Imperialilor. Căci se adunaseră peste douăzeci de mii de luptători, pe care-i dădură Nobilii cu contingentele Scaunelor săcuesți și orașelor săsești.

Către sfârșitul lunii, în aceeaș vreme când se complectă și tabăra lui Basta,

Sigismund trimise trupelor sale numeroase și frumoase steaguri într'aurite și argintate și rândui ca comandanți generali pe Șt. Csáky și pe Moise Săcuiul, cari ajunseră acum a nu se mai înțelege așa de bine ca mai înainte vreme. Mai mult încă: o ceartă surdă izbucni între ei, tocmai în momentul când, pregătiți fiind, după porunca Principelui lor, trebuiau să pornească spre hotarele de sus ale țării întru întâmpinarea dușmanului.

Înainte însă de a porni la luptă, Sigismund se gândi să mai caute odată pacea, prin mijlocirea lui Basta, prietinel și tovarășul de odinioară al Ungurilor. În acest scop trimise în solie în tabăra acestuia, la Sătmar, pe un anume Eustatiu Gyulaffy, cu însărcinare să arate precum au înțeles de bănatul Impăratului asupra sa. Dar el--scrie mai departe cronicarul nostru--nu pentru aceea s'a întors în țară, ca să fie împotrivic Impăratului, ci pentru ca să-și poată apăra moșia despre barbari. Și nu din voia sa, ci cu pofta tuturor a venit în Ardeal Căci Imperialii, precum în trecut, așa și acum, n'au putut să apere această țară, de oare ce s'a pierdut Lipova, Timisoara și alte cetăți. Să se încreadă deci lui și să-și primească slujba ce din nou oferă, spre a nu se

mai vărsă sânge creștinesc. La aceste Basta răspunse că nici el nu dorește vărsare de sânge creștinesc. Dar Rudolf Impăratul nu este cap prost ca acela, să se poată împacă cu un ospăț. Ci i se cuvine mai mare cinste și ascultare decât tuturor Domnilor. Intors cu acest răspuns, Sigismund trimite din nou pe Gyulaffy la Basta, spre a-l încredința cu jurământ că nu pentru scădere, ce mai mult pentru adăogire și creștere între creștini au venit. Dar de vreme ce cunoaște că Imperialii vin asupra-i, el este gata a stă împotriva. La aceasta Basta răspunse că el este slugă și că deci ce i s'a poruncit are datorie a îndeplini. Din aceste scurte cuvinte, Sigismund înțelese că în zădar căutase pacea. Iși porni deci oștile.

XIII

1. Plecarea Ardelenilor la Șimleu și apoi la Tășnad întru întâmpinarea ajutorului turcesc.—
2. Ajungerea oștilor protivnice la Goroslău.—3. Intocmirea trupelor lui Sigismund Báthory.—4. Rânduirea de bătae a trupelor împărătești. —
5. Inceperea luptei cu bătaia tunurilor și conținerea ei.—6. Bătălia dintre trupele lui Basta și Moise Săcuiul și înfrângerea acestui din urmă.—
7. Atacul lui Mihai-Vodă, împrăștierea și rușinoasa fugărire a Ardelenilor.

Ardelenii pleacă cu multă nădejde de izbândire. Ei merșeră deadreptul la Șimleu. De aci însă, în loc de a căută pe protivnici în tabăra lor dela Măitin, la depărtare de 5 mile numai, apucară spre Tășnad. să se ajungă mai lesne și mai de grabă cu trupele turcești de ajutor, pe cari, știindu-le plecate, le aștept auzi de zi. Vestea, pe care o primiră, desigur, cu multă

indignare și scărbă, cum că aceste trupe au fost întoarse din drum prin machinațiunile lui Mihai-Vodă, îi făcură să se întorcă la Șimleu, mai ales că aflară că Imperialii, ridicându-și tabăra, au pornit spre Ardeal pe calea pe care ei însăși le-o lăsară deschisă.

În ziua de 2 August, într'o Joi, oștile protivnice se ajunseră la Goroslău, sat mai mult unguresc decât românesc, așezat în apropiere de Șimleu. Cea dintăiu grijea lor fù să se înstăpânească în pozițiuni cât mai bune și să se tocmească în linie de bătae. Ardelenii se grăbiră a ocupa o colină mai mare, pe care-și ridicară tunurile și-și rânduiră oastea, mai ales pedestrimea, destul de bine. Imperialii ocupară și ei, la rândul lor o a doua colină, mai mică, ce se găsiă în fața celei a dușmanului, și-și rânduiră oastea în două mari corpuri, deoparte Basta, de alta Mihai. Sub cel dintăiu se aflau : mai întăiu 3.000 călăreți Silezieni și Valoni cu tot atăția lăncieri Unguri, apoi călărimea Germană sub Mihai Székely, căpitanul Sătmarului, și 3.000 pedestrași sub Ioan Pezz, în sfârșit, pedestrimea valonă cu 6 tunuri. Sub cel al doilea, sub Mihai, se aflau : mai

intâiu oastea lui de strânsură, alcătuită în mare parte din Cazaci, Români, Bulgari și Sârbi, apoi pedestrimca unguerească a lui Ludovic Rákoczy, precum și mercenarii, husarii și haiducii lui Rottal, în sfârșit câteva sute de călăreți numiți, după culoarea hainei lor, roșii, vineți și negri, cu alte 8 tunuri.

Lupta începù în dimineața zilei de 3 August, pe la ora nouă, cu bătaia tunurilor, așezate față 'n față pe cele două coline. Dela început Ardelenii să găsiră în scădere față cu Imperialii. Căci, pe când tunurile lor, așezate prea sus, băteau pe deasupra trupelor împărătești, ale acestora loviau bine și tot în plin. Dar căldura toropitoare a verii nu îndemnă prea mult pe luptătorii îndestul de oboșiți de lungă lor cale. Astfel, Basta, luând înțelegere cu Mihai-Vodă, eră dispus să amâne lupta pe a doua zi. Fără a strică linia de bătae, el se retrase dar și, poruncind să se întindă pe pajiștea verde două corturi, cobori după cal și se dădù odihnei. Văzând aceasta, Sigismund crezù cu adevărat că dușmanul hotărise amânarea luptei, drept ce porunci alor săi să desfacă linia de bătae și să se așeze mai comod în tabără. Ardelenii părăsiră colina pe care se can-

tonaseră destul de bine, coboriră chiar o parte a tunurilor, întinseră corturile, lepădară armele și se dădură în pace, care cum putu și pe unde eră, la odihnă.

De acest moment, ca întotdeauna știu să profite Mihai-Vodă. Căci, văzând pe Ardeleni astfel desfăcuți și imprăștiați, înțelese că e timpul cel mai nimerit ca ei să fie loviți cu putere și pe neașteptate. Erau ciasurile cinci spre seară, când el hotări pe Basta la acțiune. Cei doi comandanți încălecară, se puseră în fruntea trupelor și—lăsând mijlocul lui Rottal—Mihai la aripa dreaptă, iar Basta la cea stângă, porniră cu mult avânt și în strigăte de bătae asupra Ardelenilor, cari se pomeniră astfel de odată cu dușmanii în față. Nu mai eră deci vreme de pierdut. Spăimântați și zăpăciți prinseră și ei armele și căutară a se tocni de nouă luptă.

Cea dintâiu grije a lui Moise Săcuiul fù de a reocupă colina părăsită. Se pune deci repede în fruntea pedestrimii, care se putu rândui mai lesne și mai de grabă de luptă, și se aruncă într'acolo. Imperialii îi eșiră însă în față. O luptă încordată, piept la piept, se încinse atunci între protivnici. În acest timp călărimea Ardelenilor, refăcându-și rândurile, veni

să sprijine întreprinderea lui Moise Săcuiul. Dar Generalul Basta porunci repede celor mai buni pușcași ai armiei sale, mușchetarilor, să proptască atacul viguros ce ea venia să dea. Astfel călărimea dușmană fu întâmpinată cu o ploaie de foc, sub care cai și călăreți se răsturnară de-avalma. Totuș pedestri-mea ardeleană se ținea bine, căci știa cum că dela ocuparea colinei atârna însăș soarta bătăliei. În schimb însă rândurile Imperialilor se zdruncinară și dădură înapoi.

Atunci Basta, care băgase în foc numai o parte a trupelor sale, porunci grosului armatei să vie în ajutor, iar tunarilor să susțină, cu foc viu și continuu, un al doilea atac. Lupta fu crâncenă. O mulțime de ostași căzură din amândouă părțile. Dar izbânda rămase pe partea Imperialilor, cari se instăpâniră pe colină. În zadar Moise Săcuiul mai cercă odată să spargă și să imprăștie pe dușman, căci e respins. Tunurile Ardele-nilor, 40 la număr, căzură cu toatele în mâinile Imperialilor, cari smulseră de asemenea protivnicilor mulțime de steaguri.

În timp ce Basta cu trupele sale dădea, susținea și izbândia această luptă,

Mihai-Vodă cu ai săi se aruncă asupra oștilor din vale, cari se rânduiseră de luptă. Susținut de bătaia nimicitoare a tunurilor, cari acum, înmulțite fiind cu cele cucerite dela Ardeleni, făceau mare pagubă în rândurile lor, el sparse și împrăstie, prin vigoarea și îndrăsneala atacului, șirurile oastei protivnice, care fû nevoită a dà dosul. Infricoșatul atac scurtă lupta, care, cu toate acestea, fu foarte crâncenă. Mai toți căpitanii Ardelenilor căzură sau fură răniți de moarte. Gândul mântuirii cuprinse pe toți, ales că întunericul nopții ce se coboră, veniă să îngrozească și mai mult sufletele spăimântate ale învinșilor. Cei dintâi cari căutară scăpare fură Sigismund cu mari marii săi. Pilda lor o urmară toți ceilalți — mari și mici — lăsându-și bagajele, armele și prețioasele steaguri în mânilor noștri. Dar Mihai-Vodă nu le dădu pas de fugă. Căci pe urma lor, în goană năpraznică, el tăie cu ai săi pe toți cei rătăciți și întârzieți și prinse pe cei căzuți și închinați. Numai întunericul nopții putu pune capăt acestei rușinoase căderi și spăimântătoare fugi.

Astfel se mântui bătălia dela Goroslău, cu mare pierdere pentru Ardeleni,

cari lăsară pe câmpul de luptă mai bine de 10.000 ostași, și cu deosebită glorie pentru oștile împărătești ale lui Basta și Mihai-Vodă, cari aduseră, după încredințare și făgăduință, Ardealul iarăși în stăpânirea Curții dela Praga.

XIV.

1.— Impărțirea Ardelenilor și trimiterea trofeelor câștigate în luptă la Curtea din Praga. — 2. Plecarea Imperialilor dela Goroslău și intrarea lor în Cluj.—3. Inăsprirea relațiilor dintre George Basta și Mihai-Vodă și cearta dintre ei.—4. Plecarea spre Turda, jefuirea ținuturilor dela Aiud și Alba-Iulia și omorirea lui Gașpar Kornis. — 5.—Hotărîrea lui Basta de a ucide pe Mihai-Vodă și planul acestuia de a plecă la Făgăraș spre a-și liberă familia.—6. Sfatul ucigașilor și asasinarea lui Mihai-Vodă.— 7. Imprejurări după moartea marelui Domn.

Fugarii se opriră la Dej. Aci Sigismund cu mai marii săi ținū sfat asupra celor viitoare. Se hotări ca el, împreună cu Ștefan Csáky, să treacă de grab pașurile munților în Moldova ; Moise Săcuiul și George Borbely cu trupele ce mai rămăsese să se coboare în părțile de jos

ale țării, dincolo de Mureș, în cetatea dela Alba-Iulia, unde să rămână în observare și defensivă până ce Sigismund și cu Csáky vor putea înjgheba o nouă oaste de Moldoveni și Turci, cu care să vină asupra Ardealului; în sfârșit. Nobilii să se închidă în Gurghiu, așteptând desfășurarea evenimentelor. De aci cereau ei, la 22 August, prin mijlocirea Bistrițenilor, vești despre soarta Clujului, care se închinase învingătorilor.

Intr'adevăr Basta și Mihai-Vodă, după ce spulberă în noaptea de 3 spre 4 August oastea inamică, rămaseră locului, la Goroslău, două zile, pentru a îngropa pe cei morți, pentru a judecă și pedepsi pe cei prinși și pentru a hotări rostul lucrurilor viitoare, între cari și împărțirea trofeelor cucerite în luptă. Ca comandanți deosebiți ce erau, amândoi vestiră apoi a doua zi, la 4 August, Impăratului la Praga strălucita biruință din ziua trecută. În scrisoarea sa, Mihai-Vodă, solicitând ajutoare bănești pentru întreprinderea mai departe a oștilor și amintind slujbele și jertfele ce făcuse și aduse cauzei creștine, cerea oare cum, ca și odinioară, să i se dea guvernul Ardealului, ca unuia ce i se convenia mai mult.

În acelaș timp el vestește răzvrătirea credincioșilor săi din Țara-Românească, răzvrătire care aduse izgonirea lui Simeon-Vodă Movilă.

La trimiterea trofeelor vechea dușmănie a lui Basta împotriva lui Mihai-Vodă, pe care Curtea împărătească îl distinsese cu mari onoruri și care acum, din nou, prin strălucirea personalității sale, se ridicase deasupra pizmașului General, se dădù pe față. Un început de ceartă izbucni chiar între cei doi comandanți. Căci Basta pretindea că lui i se cuvine, ca comandant suprem al oștirilor, trimiterea tuturor steagurilor la Curte, deci și a celor câștigate de trupele lui Mihai-Vodă. Dar acesta nu cedă. Astfel fiecare din cei doi comandanți trimise deosibit steagurile sale — Basta prin Tomaso Cauriolo, Mihai-Vodă prin Petre Armeanul, cari amândoi sosiră la Praga în 13 August. O sărbătoare publică avù loc la Curte cu prilejul recepției trofeelor de la Goroslău, cari minunară pe toți prin frumusețea și scumpețea lor. Căci, cum am văzut, Sigismund împărțise oastei sale tot steaguri într'aurite și argintat. Un ofițer al Regelui Saxoniei, care se află atunci la Curtea din Praga, luă copii după cele mai fru-

moase și le duse stăpânului său. Aceste copii se păstrează până azi în muzeul bibliotecii din Drezda și între ele se poate vedea și aceea a unui steag moldovenesc, pierdut în luptă de trupele pe cari Ieremie Movilă se grăbise a le trimite în ajutor lui Sigismund Báthory.

După ce regulară totul pe câmpul de luptă, trimițând tunurile cucerite la Sătmăr și trecând sub ascuțișul sabiei pe cei prinși, oștile împărătești se ridicară de plecare și se îndreptară spre Cluj. La granița țării, ele fură întâmpinate de reprezentanții acestei cetăți, cari veniră să se închine Impăratului, recomandându-se mărinimiei și grației biruitorilor, cari sosind în Cluj la 13 August, luară în stăpânire orașul, impunându-i contribuțiuni grele în bani și natură, pe seama oștilor și a căpeteniilor sale. Clujenii obținură în schimb cărți prin care, în numele Impăratului, li se confirmară vechile lor privilegii și libertăți orășanești. Dar cu aceasta nu se mântuiră. Căci trupele de strânsură, atât ale lui Basta cât și ale lui Mihai-Vodă, mercenarii ce trăiau din câștigul prăzilor, se dădură la jaf și la răutăți mari. Marginele orașului și ținuturile vecine fură cât se poate de ticălos prădate.

În timp ce biruitorii stăteau la Cluj, relațiunile dintre cei doi comandanți se înăspriră mult. Căci, simțitor, iute și deschis cum eră, Mihai-Vodă nu se putu opri de a nu arătă, cu vorbe aspre chiar, nemulțumirea sa de felul cum eră tratat față de Basta, care găsi în vorbele ascunse și mincinoase, pe cari protivnicii Domnului român i le șoptiau la urechi, tot atâtea motive de a îndreptăți, la timpul său, făptuirea planului ascuns și ticălos ce de pe acum urzise — peirea lui Mihai. În acest scop, văzând aplecarea haiducilor săi către „Valah” și temându-se de surprinderea evenimentelor, începù a-și crește oastea cu noi puteri, înainte chiar de a părăsi Clujul.

Plecând din acest oraș, trupele împărătești tăbăriră pe câmpul dela Cristiș, lângă Turda, — Basta pe malul Arieșului, Mihai ceva mai spre miază-zi. În ziua aceea Turda luă foc. Iar cetele de mercenari, cari nu mai puteau fi ținute în frâu, ze dădură la jaf și omor prin întreg ținutul. Aiudul și Alba-Iulia, pe care o părăsiră Moise Săcuiul și George Borbely, refugiindu-se cel dintăiu la Făgăraș, cel de al doilea la Deva, că-

zură pradă jefuitorilor, a căror furie se pare că nu mai cunoaște nici o margine. Căci cronicarii și documentele timpului știu să ne povestească o întreagă serie de grozăvii, pe cari le-ar fi făcut mai ales trupele de sub povața lui Mihai-Vodă. Așa ele ne spun că la Alba-Iulia ar fi prădat și pus în ruine palatul Principilor, ar fi distrus și ars arhivele țării, ar fi jefuit catedrala de cele sfinte și ar fi profanat mormintele chiar, între cari și pe acel al marelui erou Ioan Huniade, despre care grozavă faptă, aceleași cronici știu să ne înșire o seamă de barbare și tragice peripeții..... Neîndoios totul e mult prea mult exagerat; dar nu e mai puțin adevărat că s'a făcut mult rău și destul de mare jaf, pagubă și omor. Numai cât totul, cum am spus, a fost exagerat pe urmă de cei ce aveau tot interesul să îndreptățească prin astfel de exagerări și prin tot felul de calomnii nelegiuita asasinare a lui Mihai-Vodă, în seama că reiaau pus, pentru aceleași motive, o sumedenie de vorbe aspre, grele și nesocotite la adresa Împăratului și a Curții sale.

Toate aceste noi trebuie să le primim cu rezervă. Căci dacă Mihai-Vodă a fost iute, el n'a fost nesocotit și dacă a fost

pornit spre răzbunare, el n'a fost un barbar, cum ni-l arată protivnicii lui și ai noștri. A voit însă țara pentru care se luptase atât de greu și pentru care se străduise atât de mult, — a voit Ardealul. Dar a spus-o verde și deschis și a cerut-o cu tărie și stăruință. Căci acum, ca și atunci când l-a cucerit pentru întâia oară, lui i se cuvine, ceea ce de altfel recunoscuse și Curtea împărătească, trimițându-i, înaintea luptei de la Mirislău, prin Pecz și Székely, scrisori de întărire ca guvernator. Acest Ardeal însă-l voia și ambițiosul Basta, care, neștiind ce va aduce viitorul, deci ce vor hotări cei de la Curte în privința acestei țări, se hotări să-și răpue adversarul din vreme.

Veni o împrejurare care grăbi îndeplinirea acestei hotăriri. Anume, pe când cunoscuții și devotații partizani ai Impăratului, Gașpar Kornis și Pancratie Sennyey, liberați din Gurghiu, unde știm că fuseseră inchiși de Csáky în ziua realegerii lui Sigismund Báthory, la 3 Fevruarie, veniau spre tabăra lui Basta, oameni de-ai lui Mihai-Vodă il atacară în cale, omorînd pe cel dintâiu, rânind și prinzând pe cel de-al doilea. Auzind

cele petrecute, Basta dădù poruncă lui Mihai să extrădeze pe nelegiuiți, spre pedepsire. Jicnit și amărit, Voevodul răspunse Generalului că el, Mihai, prietinel Impăratului, nu primește porunci dela Basta, care nu e de cât servitor al Impăratului și că, dacă cu adevărat oamenii săi au săptuit nelegiuirea, el însuș ii va pedepsi după cuviință. Răspunsul acesta de sine înțeles că trebui să turbure mult pe Basta, care, atribuind Voevodului planuri pe cari însuș le nutriă, îi hotări peirea, drept ce, în așteptarea momentului prielnic săptuirii crimei, căută mijloacele și născoci motivele. Și le găsi atât pe unele cât și pe altele.

Mihai-Vodă, auzind că soarta familiei sale atât de scumpe și dorite e iarăș primejduită, nu stătù pe gânduri și decise să plece îndată spre Făgăraș și de acolo în Țara-Românească, unde-l așteptau credincioșii săi ce izgoniseră pe Vătaful lui Zamoyski. Incunoștință dar pe Basta de hotărîrea sa și-i cerù, în acest scop, ajutor. Perfidul General îi răspunse însă că, nefiind prudent să se împartă tabăra, să îngăduască până ce însuș îi va putea veni în ajutor cu toată oastea. Dar

Mihai-Vodă nu mai putea aștepta. Hotărî deci să plece singur.

Auzind aceasta, Basta înțelese că nu mai e timp de pierdut și că trebuie să lucreze repede. Chemă deci pe Mihai la sine, sub cuvînt să se sfătuească asupra celor viitoare, dar cu gând să-l piardă. Voevodul bănuind că poate fi ceva rău, nu merse. Atunci Basta își adună ofițerii, credincioșii lui Valoni, la arată trebuința de a ucide pe Mihai și le ceru sprijinul. Aceștia se invoiră bucuros și doi dintre ei, Beauri și Mortagne, se imbiară a primi rolul de călăi în fruntea ucigașilor, cari se hotărîse a fi două roate de călăreți Nemți și Valoni.

Aceste se petreceau în seara zilei de 18 August, într'o Sămbătă. Crima trebuia să se făptuească chiar în acea noapte. În acest scop se dădù poruncă ca întreaga călărimă să stea gata pentru orice chemare, ca și cum ar trebui să meargă împotriva dușmanului, care, în cazul de față, ar fi trebuit să fie trupele adunate în jurul lui Mihai-Vodă, dacă ele n'ar fi fost mercenare și străine.

Astfel, în revărsat de zori, Duminică, în 19 August, Beauri, luându-și câțiva oameni, merse în tabăra lui Mihai, intră

în cortul lui, spuindu-i că vine în numele călărimei valone, care dorește a intra în slujba Domnului român, pentru campania ce voiă să întreprindă. Mihai-Vodă crezù vorbelor prefăcute și mincinoase și se bucură mult de neașteptata ofertă. Dar în acest timp sosiră și cele două roate de călăreți, inconjurară cortul Voevodului și, pe neașteptate, rupând pânzele, năvălesc din toate părțile în lăuntru, spre marea uimire a lui Mihai și a căpitanului său Ludovic Rákoczy, cu care tocmai se sfătuiă de plecare. Beauri porunci Domnului să se dea prins.—„Ba!”, strigă cu disperare Mihai-Vodă, răpezindu-se la paloș. Uci-gașii însă nu-i dădură timp de mișcare. Beauri îi aruncă cu putere barda în piept, și două gloanțe de pușcă îl doborîră fără suflare la pământ.

„Și căzù—zice Cronica—trupul lui cel frumos ca un copaciu, pentru că nu știuse, nici să imprivilegise sabia lui cea iute în mâna lui cea vitează, și i rămase trupul gol în pulbere aruncat. Că așa au lucrat pisma încă din începutul lumii, că pisma au pierdut pe mulți bărbați fără de vină, ca și acesta. Căci eră ajutor creștinilor și stă tare ca un viteaz bun pentru ei, cât făcuse pe Turci de tre-

mură de frica lui. Iar Diavolul cel ce nu va binele neamului creștinesc, nu l-au lăsat. Ci iată că cu meșteșugurile lui au intrat prin inimile celor răi, hicljeni, până-l deteră și morții. Și rămaseră creștinii, mai vârtos Țara-Românească, săraci de dânsul. Pentru aceea dar cade-se să blestemăm toți creștinii pe neamul unguresc, mai vârtos căci sunt oameni răi și hicljeni din felul lor. Așijderea și pe Basta Giurgiu, căci au ascultat pe domnii ungurești și au ucis pe Mihai-Vodă fără de nici o vină, Unii ca acei să fie de trei ori anatema!”

Mihai-Vodă nu mai eră acum primejdios. După ve jefuiră tot ce găsiră în cort, călăii îi tăiară capul. Trupu-i, rămas câteva zile despuiat și batjocorit în pulberea drumurilor, fu îngropat de niște Săcui mai omenoși în marginea unui șanț, acolo, în Câmpia Turdei, unde deci și azi zac, ascunse și neștiute, mădularele scumpe ale marelui, dar nefericitului Viteaz; iar capul, purtat mai întâiu prin toată tabăra, spre încredințare că acel ce-l purtase pierise, fu luat de Radu Buzescu, adus în țară, la mănăstirea de cititorie a neamului, la Deal, lângă Târgoviște, și înmormântat la picioarele tatălui său Pătrașcu-Vodă cel Bun, sub

lespedea, pe care credinciosul și piosul boer puse să se sape următoarele dure-roase cuvinte:

Act zace cinstitul și răposatul capul creștinului Mihail marele Voevod, ce a fost Domn Țării-Românești și Ardealului și Moldovei. Cinstitul trup zace în Câmpii Tordei. Și când l-au ucis Neamții, ani au fost 7109 (...1601) în luna August 8 zile (¹). Această piatră o au pus jupan Radul Buzescul și jupâneasa Preda.

Astfel, înainte de vreme, pieri Mihai-Vodă. Ucigașii îndreptățiră crima lor prin tot felul de acuze și calomnii ridicate deasupra mormântului său. Răzbu-narea o aduse, deocamdată, întâmplările vremurilor ce urmară, asupra cărora se cade deci să ne oprim puțin.

(¹) După stilul vechiu. Toate datele de până acum, socotite după stilul nou, se vor transforma în stilul vechiu, scăzându-se 10 zile pentru anul 1600 și 11 pentru anul 1601 și următorii.

XV.

1. Răzvrătirea Buzeștilor și întâia izgonire și revenire a lui Simeon-Vodă.—2. Moartea lui Mihail, alegerea lui Radu Șerban și a doua izgonire a lui Movilă.—3. Reintoarcerea lui Sigismund în Ardeal, alungarea Imperialilor și a doua revenire a lui Simeon-Vodă.—4. Recucerirea Ardealului și neizbutita încercare a lui Radu-Vodă de a cuprinde Țara-Românească și a Buzeștilor de a ridica Domn pe Radu Mihnea. — 5. Cedarea Ardealului către Imperiali, expediția lui Radu-Vodă și a treia izgonire a lui Simeon-Vodă.—6. Revenirea lui Movilă cu Tătarii Hanului Gazi-Ghirai și lupta dela Teișani. — 7. Intemeierea domniei lui Radu-Vodă și cererile lui către Imperiali.

Pe când Imperialii pregăteau expediția de recucerire a Ardealului, în Țara-Românească credincioșii lui Mihai-Vodă începură a se mișca și a pregăti izgonirea lui Simeon-Vodă. Fiind însă des-

coperiți, ei plătiră, în Martie 1601, cu capetele lui Udrea Banul, Negrea Cluce-
rul și Stoichiță Postelnicul cutezanța lor.
Dar cu aceasta mișcarea nu se potoli.
Căci în Iunie, oștile oltenești ale Buzeș-
tilor, ce se găsiu în fruntea răzvătiților,
porniră împotriva lui Movilă, care pără-
sindu-și Scaunul domniei, fugi cu cei
6.000 oameni ai săi, mai mult oaste le-
șească, la Buzău. Aci fu ajuns, lovit și
nevoit a se trage la Focșani, unde oas-
tea lui fu înfrântă. Vestea răzvrătirii din
Țara-Românească, care aduse izgonirea
Voevodului rânduit de Zamoyski, ajunse
la Mihai-Vodă. El o comunică Impăra-
tului, cum am văzut la 4 August, odată
cu știrea despre zdrobirea Ardelenilor
la Goroslău.

Țara se găsiă așa dar acum în mâna
credincioșilor lui Mihai-Vodă, a cărui
venire, spre a-și lua în stăpânire stră-
moșeasca-i moștenire, eră mult aștep-
tată. Dar Domnul, pentru care se ridi-
caseră Buzeștii, aveă de lucru în Ardeal.
Astfel Simeon-Vodă, adunându-și din
Moldoveni, Poloni și Tătari, noi trupe,
putu reveni în Iulie să-și reia Scaunul
domnesc din care-l izgonise răzvrătiții
ce se retraseră în pământurile lor de
adăpost și siguranță de peste Olt.

Aceste se petreceau tocmai pe când Mihai-Vodă peria în câmpia Turzii. Atunci — zice Cronica țării — „boierii câți au fost cu Mihai-Vodă, după ce au murit Domnul lor, au venit aici în țară, pre la Căineni, cu toate oștile românești și s'au tăbărit la un sat ce-i zic Cristienești, ce este din sus de mănăstirea Argeșului. Acolo și Buzeștii cu dâșii s'au împreunat și mare svat făcură, socotind pre cine ar pune Domn, ca să poată obladui Țara-Românească, ca să nu mai intre într'insa răutățile și robiile, cum au fost mai înainte. Și, din poruncă dumnezească, toți cu un gând curat aleseră pe unul din boieri, carele eră den seminția băsărăbească, anume Șerban, nepotul răposatului Băsărab-Vodă, și-l ridicară să fie Domn Țării-Românești“.

Simeon-Vodă trebui deci să lase stăpânirea lui Radu-Vodă, cum se numi noul Domn, care însă nu se putu menține, din pricina schimbărilor din Ardeal, ce aduseră, pe neașteptate, această țară, pentru a patra oară, în stăpânirea lui Sigismund Bathory. Intr'adevăr, știm că acesta, după rușinoasa înfrângere de la Goroslău, își găsisse mântuire în Moldova lui Ieremie-Vodă Movilă. Aci îl in-

tălnim mai întâiu la mănăstirea Neamțului, apoi la Bacău și, în sfârșit, la Troțuș, de unde, pe neașteptate, pătrunse în Ardeal. În ultima August eră în prejma Brașovului, care-l primi, peste câte va zile, între zidurile sale. Surprinși și nepregătiți, Imperialii nu putură face față împrejurărilor. Căci, rând pe rând, Sibiiul, Mediașul, Sighișoara, Clujul, Bistrița și Dejul fură atacate, asediate și ocupate. Astfel Ardealul din nou intră în stăpânirea lui Sigismund Báthory și a lor săi, iar Basta cu trupele împărătești, pe cari trebuia să se sprijine noua domnie din Țara-Românească, fu silit să se retragă în părțile de sus ale țării, la Gelău și la Sătmar. Radu-Vodă rămase așa dar să se socotească singur cu Turcii, cari, după cererea stăruitoare a boerilor partizani ai lor, numise Domn al țării pe Radu, fiul lui Mihnea-Vodă Turcitul, și cu Polonii și Tătarii lui Simeon-Vodă, care, fără a zăbovi prea mult, apărură, pe la sfârșitul lui Septemvrie, spre a-și recăpăta Domnia. Izbândind în câte-va rânduri trupele lui Radu-Vodă, el sili pe Buzești ca, luându-și Voevodul, să treacă munții și să caute adăpost, cu cele patru mii de oameni ce le mai rămaseră, în tabăra aceluia dela care puteau obține

ajutor— a lui Basta. În acest scop, la începutul lui Noemvrie, Radu-Vodă depune jurământ de credință Împăratului și trimite în solie la Curtea din Praga pe credinciosul său boer Stroe Buzescu, spre a cere, ca odinioară pentru Mihai-Vodă, ajutor și locuri de retragere și adăpost în Ardeal.

Astfel, după ce izbuti a face pe Turci să părăsească pe Domnișorul lor Radu Mihnea și să-l recunoască pe dănsul, Simeon-Vodă luă, pentru a treia oară, în stăpânire Țara-Românească. Dar nici de rândul acesta el nu putu domni mai mult și în liniște. Căci schimbarea ce se făptui în Ardeal, la începutul anului 1602, aduse cu sine o alta în Țara-Românească. Într'adevăr, în Ianuarie, Basta, reculegându-se și câștigându-și noi puteri, porni împotriva lui Sigismund Báthory, care nu putu rezistă de fel acestei expediții de recucerire a Ardealului, de oarece, în Februarie încă, el se văzuse silit a propune încetarea de arme și începerea tratativelor de pace. Socotind că acum e momentul să intervină în Țara-Românească, Radu-Vodă solicită și obține ajutor de la Basta. Astfel în fruntea unei oștiri de 10—15 mii de oa-

meni, el porni întru cucerirea tronului pierdut. Dar abia trecu munții și pribeagul se văzu prins cum e mai rău în niște văi strimte de cetele Tătarilor, cari stăteau în slujba lui Simeon Movilă. Și de bună seamă, dacă Mârza cu haiducii și Moldovenii săi n'ar fi izbutit a apuca trecătoarea la hotar, soarta lui Radu-Vodă ar fi fost hotărîtă pentru totdeauna.

Văzând că norocul nu e de partea lui Radu-Vodă, Buzeștii, cari voiau cu orice preț schimbarea domniei în Țara Românească, socotiră că vor putea izbuti mai ușor cu Domnișorul susținut de Turci. Se dădură deci în partea lui Radu Mihnea, care, lăsându-se prins de cetele trimise la Giurgiu de puternicii boeri, fu dus în Oltenia, unde, în numele lui, ei ridicară steaguri de domnie nouă. Trupele lor fură însă înfrânte în două rânduri de călărima moldovenească, comandată de boerii lui Simeon-Vodă, — de Orăș și de Nistor Ureche.

Buzeștii se reîntoarseră la Radu-Vodă Șerban, care, izbutind a scăpa din mreșile trupelor tătare, apucă, pe la Bistrița, din nou drumul spre tabăra lui Basta: în Aprilie el eră la Beiuș, iar în Mai lângă Basta, la Sătmar, unde se așteptă rezultatul tratativelor dintre Sigismund

și Comisarii imperiali pentru cedarea Ardealului și unde se hotărâ o nouă expediție în Țara-Românească, expediție ce trebuia să se întreprindă pe dată ce tratativele cu Sigismund vor fi sfârșite și definitiv statorite, ceea ce se întâmplă în Iulie, când țara fu cedată din nou Impăratului, iar Sigismund plecă în ultimul său exil. Boala și moartea puse capăt aventurilor politice și războinice ale acestui nestatornic și nechibzuit Principe.

Momentul de organizare al expediției pentru restituirea lui Radu-Vodă așa dar sosise. În Iulie Mărza și Buzeștii plecară din Sibiu la Brașov, spre a găsi acolo pe Radu-Vodă cu ai săi, pentru ca apoi împreună să năvălească în Țara-Românească, ceea ce și făcură, în fruntea a 25.000 oameni, în August. La Teleajin straja polonă a trupelor lui Movilă fu înfrântă. Simeon-Vodă fugi dinaintea năvălitorilor în Moldova; iar Radu-Vodă, pentru a doua oară acum, luă în stăpânire Țara-Românească. Dar abia se așeză în scaun și nori grei de mare primădie se iviră: Simeon-Vodă știuse a trage asupra protivnicului său numeroasa călărime tătărească, care, sub însuș

Gazi-Ghirai Hanul, mergea să sprijinească expediția ce întreprindea atunci în Ungaria împotriva Imperialilor Marele Vizir Hasan. Intr'adevăr, în Septembrie, 40.000 călăreți Tătari se găseau împreună cu Movilă, care le eșise întru întâmpinare, la granița țării, la Focșani. În fața acestei amenințătoare primejdii, pe cât de neașteptată, pe atât de mare, Radu-Vodă, neavând pe lângă sine decât vre-o 16.000 oameni trimise la sârg după ajutor la Basta. Generalul împărătesc, care se afla la Mediaș, unde adunase dieta țării, cum primi îngrijitoarea veste, trimise în sprijinul amenințatului Voievod câteva mii de Moldoveni, haiduci și Săcui, sub comanda lui Mârza, apoi însuș se îndreptă spre Brașov, unde-l găsim adunând noi trupe.

În acest timp, Radu-Vodă făcea toate pregătirile spre a preîntâmpina groaznica furtună ce se ridicase asupra capului său. Vestea înfrângerii oastei sale de straje îl îngrijă întru atât, în cât trimise din nou după ajutor la Basta. Apoi, adunându-și trupele, se așeză în gura Teleajinului, la Teișani, unde, între munți și păduri, își întocmi tabără prea bine întărită cu șanțuri adânci și legătură de care în față și în spate. Aci

veni. în ziua de 20 Septembrie, noul ajutor trimis de Basta — pedestrima valonă sub comanda fraților Cauriolo.

Oardele călărimii tătare se arătară alor noștri din tabără — două zile în urmă — la 22 Septembrie, sara. Ele însă nu găsiră pe protivnic, după cum ar fi dorit, la loc slobod și deschis, unde de sigur mai lesne la-ar fi răpus, ci îl găsiră închis și adăpostit îndărătul șanțurilor și carelor, deasupra cărora se ridicau întru apărare sutele și miile de lănci și sulite ale pedestrimii valone. Astfel Tătarii, dintru început, se găsiră puși în neputință de a lupta după dorință și deprindere. Cercară deci prin toate chipurile a scoate pe ai noștri din tabără, dar nu izbutiră. Atunci văzură că nu le rămâne altceva de făcut de cât să spargă tabăra. În stoluri dese și puternice, în mare avânt de asalt, se aruncară deci asupra alor noștri; dar în fața puternicei linii de apărare trebuiră să se oprească cu mari pierderi. Rezultatul acestui asalt îndrăzneț și disperat, repetat încă de două ori, fû câteva mii de Tătari pieriți în preajma liniei de apărare, îndărătul căreia ai noștri se știură așa de bine adăposti și întări.

A treia zi, la 24 Septembrie, Tătarii cercară din nou a scoate pe ai noștri din tabără cu fel de fel de provocări și meșteșuguri, dar nu izbutiră „Atunci — zice Cronica țării — văzând Hanul că nu poate strică nimic lui Șerban-Vodă, dacă au inserat, s'au mâniat pe Simeon-Vodă și-l puse în fiară pe supt pânțelele calului. Apoi, purcezând de acolo de cu seară, i s'au făcut ziuă în Dunăre !“

Astfel, printr'o rezistență egală cu cea mai desăvârșită victorie, se mântui Radu-Vodă de numeroasa și primejdioasa ordie tătarească. Acum stăpânirea lui în Țara-Românească se putea considera ca întemeiată. Pentru a o asigura însă, trebuiau pecetluite relațiile cu Împăratul, prin legături bine hotărîte. În acest scop Radu-Vodă reluă firul negocierilor începute cu un an mai înainte, când, ca pribeag, se găsiă în tabăra lui Basta. El trimese la Curtea din Praga pe Nica Vistierul, pe Leca Aga și pe Radu Clucerul ca să ceară de la Împăratul : confirmarea în situație asemenea cu cea de odinioară a lui Mihai-Vodă, loc de retragere în Silezia, moșii, pentru sine și pentru Buzești, în Ardeal, mij-

locirea la Połoni spre a nu mai îngădui uneltirile Movileștilor, în sfârșit, permisiune de a se luptă împotriva păgânilor sub steaguri împăratești.

XVI.

1. Aparenta aşezare a stărilor în Ardeal şi Ţara Românească.— 2. Năvălirea lui Moise Săcuiul şi a Paşei de Timişoara în Ardeal şi alungarea Imperialilor.— 3. Greaua situaţie a Ţării-Româneşti şi hotărîrea lui Radu-Vodă de a interveni în Ardeal.—4. Ciocnirea dela Feldioara dintre trupele lui Raţ şi Makó şi lupta dela Cristian dintre aceeaşi.—5. Intocmirea taberii lui Moise Săcuiul lângă Braşov şi intrarea lui Radu-Vodă în Ardeal.—6. Impreunarea lui cu Raţ şi marşul împotriva lui Moise.—7. Lupta de lângă Braşov, zdrobirea Ardelenilor şi moartea lui Moise Săcuiul.

Lucrurile se credeau acum bine aşezate atât dincoace cât şi dincolo de munţi—in amândouă ţările Impăratului. Basta, socotindu-şi misiunea împlinită, ceru chiar dela Curte comisari, cari să guverneze Ardealul în numele Impăratului ; iar Radu-Vodă, scăpat de Tătarii

lui Simeon Movilă, punându-și ochii pe cetățile Dunărene ale Turcilor, în cari se adăpostiă rivalul său Radu Mihnea, făcù, la începutul anului, o incursiune de pradă asupra Silistrei, Brăilei și Hârșovei, alungând pe Turcii din acele părți până la Bazargic.

De odată însă lucrurile se schimbă cum nu se poate mai rău: Moise Săcuiul și cu Becteș, Pașa Timișoarei, pătrund în Ardeal și alungă pe Imperiali; Turcii trimit la Dunăre pe Hadâr Pașa cu porunca să treacă, la vreme prielnică, fluviul și să pedepsească pe îndrăsnețul și nesupusul Voevod, care nu voiă să știe de suzeranitatea Padișahului; iar Simeon Movilă, adunându-și noi puteri, stătea gata să năvălească în țară.

Intr'adevăr, Moise Săcuiul, care, după ce Sigismund cedă principatul Imperialilor, fugi și se adăposti la Turcii din Timișoara, apărù deodată, în Aprilie 1602, ca restatornicitor al domniei ungurești în Ardeal. Plecând din locul său de adăpost, el luă Lugoșul și Caransebeșul, cari i se dădură fără împotrivire. Apoi, primind în ajutor 8.000 de Tătari, intră în Ardeal pe la Poarta-de-Fer. Orăștia căzù. La Alba-Iulia însă

întâmpină rezistență. Căci garnizoana împărătească de aci se țineă bine. Atunci începură parlamentările. Cetatea se predă și Moise Săcuiul se încunună ca Principe al țării. La această veste, Basta, surprins ca totdeauna și auzind că năvălitorii, după ce ocupară Sebeșul, se îndreptară împotriva sa, se refugie la Gherla, având grije să trimeată de grab după ajutor la Comandantul trupelor împărătești din Cașovia și la Radu-Vodă din Țara-Românească. La Gherla fû ajuns și asediat, dar izbuti să scape și să fugă spre comitatele exterioare, în Sătmar, veșnicul său loc de adăpost și de reculegere. Moise Săcuiul nu se mai luă după dânsul, ci se îndreptă spre Dej, ca să zădărnicească împreunarea Imperialilor cu ajutorul trimis de Radu-Vodă, sub comanda lui Farcas Kis. În acest scop trimise deodată trupe în două direcții: să lovească ajutorul trimis de Radu-Vodă și să împiedice trupele trimise de Basta, ca să se unească cu acest ajutor. Și izbuti. Căci oastea lui Farcas Kis fû lovită și împrăștiată în apropiere de Bistrița.

După aceasta Moise Săcuiul porni împotriva Clujului, a Bistriței și a Mediașului, cari se dădură rând pe rând. Ar-

dealul așa dar, deși mai ținea încă în câteva locuri garnizoanele împărătești, eră în mâinile Ungurilor. Primejdia amenință acum direct Țara-Românească, apra căreia, cum am văzut, stau toți din toate părțile : de peste Carpați, de peste Milcov și de peste Dunăre. În fața acestei grele situații, Radu-Vodă eră singur. Avizat numai la puterile sale, el văzù că nu-i rămâne altceva de făcut, decât să intervină, ca odinioară Mihai-Vodă, cu armele în Ardeal, în numele Împăratului și în virtutea dreptului său de apărare. Hotărîrea din urmă i-o deteră solii împărătești Radibrand și Kracker.

Se pregăti deci cum putu și cu cât avù, trimițând înainte, spre a-i deschide calea în țara Bârsei, pe bătrânul luptător Gheorghe Raț, Banul Craiovei, cu 3000 de oameni haiduci, Sârbi și Moldoveni. La 5 Iulie avangarda aceasta trecù granița pe la Rucăr, iar peste trei zile ea se opri sub zidurile cetății de la Feldioara, unde-și făcù tabără bine întărită cu legătură de care și unde-i veni într'ajutor 3000 Săcui, oaste de pradă. Moise, care se află la Mediaș, unde se adunase dieta țării, vestit de intrarea Românilor în Ardeal, trimise numai decât

înaintea lor pe Gheorghe Makó cu 3.000 de oameni și câteva sute de Tătari. Oastea năvălitoare fu găsită în tabăra ei dela Feldioara. Impărțindu-și trupele în patru cete, Mokó se aruncă asupra alor noștri. Straja dădù indărăt. Dar legătura de care din fața taberii opri locul pe dușman, care seara se văzù nevoit a se retrage fără nici o ispravă.

Două zile în urmă, Gheorghe Raț își desfăcù tabăra și se trase mai jos, la Cristian, în drumul pe care așteptă să se ivească în fiecare zi steagurile oastei lui Radu-Vodă însuș. Makó, crezând că ai noștri se retrag de frică, se luă după dâșii și-i lovì încă odată în noua lor tabără dela Cristian. Dar și de rândul acesta, el trebui să se oprească înaintea carelor de apărare și să se retragă în neorânduială. Acum însă ai noștri nu-l mai cruțară. Căci călărimea, în frunte cu Mârza cel Mare, dădù năvală în fugari, doborându-i cu grămada și infundându-i în pădurile din apropiere ale Codlei. Insuș Makó fu prins și ucis.

La vestirea acestei pierderi, Moise Săcuiul, care se află la Apața, în drum spre Brașov, înțelese că are de aface cu un dușman primejdios. Incercă deci a zădărnici intrarea lui Radu-Vodă în

Ardeal cu propuneri și tratări de pace și în același timp grăbi spre Brașov, unde, după sfatul ce-l ținu cu mai marii oastei sale, trebuia să-și tocmască tabăra de bătae, în așteptarea lui Radu-Vodă, care la 12 Iulie trecuse munții pe la Rucăr în fruntea a 8.000 de oameni și înainta acum spre Cristian și Brașov, ca să se împreune cu victorioasa sa avangardă.

Sosind la Brașov în ziua de 13 Iulie, Moise își tocmi tabăra în apropiere—pe locul numit azi la *Stupine*, având apa Bârschi la dreapta, valea ce curgea pe lângă fosta moară de hârtie la stânga, mlăștini și tufişuri de răchiți în față și o mică pădurice în spate. Aci-ș așeză el oastea: Turcii și Tătarii lui Becteș Pașa din Timișoara în aripa dreaptă, iar trupele sale în mijloc și în aripa stângă. Cei dintâi însă, deprinși a se lupta la loc slobod, părăsiră tabăra și se așezară pe câmpul deschis din vecinătate. Rămas așa dar numai cu trupele sale, Moise se apucă de zor a-și întări linia din față, pe unde avea să fie atacată tabăra sa. În centru săpă șanțuri și-și întocmi o puternică legătură de care, printre cari, din distanță în distanță, puse mici tunuri de cetate, iar la

cele două capete așază tunurile și cetele celor mai buni pușcași ai săi, cu scop să bată cu foc viu și puternic pe năvălitori, când aceștia se vor arunca asupra taberii.

Astfel întocmit așteptă acum Moise în defensivă pe Radu-Vodă, care, deși trecuse munții de câteva zile, totuș zăbovia în mersul său. Aceasta din cauză că așteptă vești despre acțiunea lui Basta, care însă se mișcă încet de tot, ceea ce înțelegând Radu-Vodă se hotărî a da lupta singur. În acest scop în ziua de 16 Iulie își tocmește lângă Râșnov oastea de plecare: la dreapta are să meargă, pe sub munte, prin Cristian, Raț cu călărimea sa; la stânga, dealungul Bârsei, prin Vulcan, cei doi Mârza cu o parte a pedestrimii; în sfârșit, la mijloc, prin Ghimbav, Radu-Vodă însuș cu restul trupelor sale, 6.000 de oameni.

În această rânduială, a doua zi, la 17 Iulie, în revărsat de zori, plecară trupele noastre împotriva taberii lui Moise Săcuiul, în preajma Brașovului. Căldura cea mare a verii precum și vegetația înaintată a holdelor, îi zăboviră mult în cale. Astfel abia după amiază zi la 3 ceasuri se putură înfățișa ai noștri înaintea taberii dușmane, a cărei întocmire

văzând-o Radu-Vodă cu ai săi, făcură numai decât planul atacului: trebuia spartă linia de rezistență din față și, în acelaș timp, lovită și împrăștiată călărima turcă și tătară din vecinătate. În acest scop se hotărî ca cei doi Mârza cu trupele lor să atace pe Becteș Pașa; iar Domnul și cu Raț să asalteze tabăra lui Moise.

Călărimea lui Raț se pedestrește și se înșiră în rândurile coloanelor de atac, a căroră acțiune o vesti patru lovituri de tun. Ca unul se ridicară atunci din toate părțile miile de luptători și, chemând în ajutor numele sf. Nicolae făcătorul de minuni, ei se aruncară cu nespus avânt asupra taberii dușmane. Focul puternic al celor 50 de tunuri și al cetelor de pușcași opri un moment locul pe năvălitori, cari, văzând însă că rândurile lor nu se răresc, porniră din nou înainte și, într'o clipă, fură în fața vrăjmașilor. Zdrobind carele cu săcurile și topoarele lor, căzură în mijlocul protivnicilor îngroziți de iuțeala cu care ai noștri lucraseră. O luptă crâncenă, pe viață și pe moarte, piept la piept, se încinge acum înăutru taberii.

Disperat, Moise trimete la Becteș după ajutor. Dar acesta, surprins de trupele

trimise împotriva-i, fusese și el atât de vehement lovit, în cât călărimea sa, deși de două ori mai numeroasă decât a noastră, trebui să-și caute mântuire în fugă nebună în frunte cu Pașa însuș. După aceasta repede și minunată izbândă cei doi Mărza își îndreptară coloanele împotriva taberii lui Moise, care, apucat astfel din spate și din coaste, e închis într'un cerc de foc, din care mântuire nu mai putea fi. Zdrobiți pe loc, învinșii își căutau cu disperare loc și chip de fugă. Dar ai noștri nu le dădură păs nici acuma. Căci Radu-Vodă, scoțând din luptă călărimea lui Gheorghe Raț, îi porunci să incalece și să stea gata a se arunca asupra fugarilor. Astfel aceștia, tocmai când crezură că se mântuiau, se văzură urmăriți și doborâți de ai noștri.

Totul eră acum isprăvit. Patru mii de morți, între cari fruntea Nobilimii ardelenene, acoperia câmpul de bătae. Moise însuș, părăsind acest mormânt al nădej-dilor și al visurilor sale, căută, în mijlocul unei cete de credincioși, mântuire în cetatea Brașovului. Fu însă ajuns din urmă și silit să stea la luptă. Un glonte îl răsturnă de pe cal, în timpul ce Raț cu mâna lui însuș îi retează capul.

Așa fel pieri acela de la care se trage începutul căderii Marelui Mihai !

.....
Pentru a doua oară dar, în această glorioasă zi de 17 Iulie 1603, Românii câștigară, prin vitejia lor, Ardealul pe seama Impăratului. Ei răzbunară astfel cu mărinimie dureroasele nedreptăți ce de trei ani suferiră de la acei în slujba cărora se puseră cu credință și satornicie, dar cari nu ținură a răsplăti cu sinceritate și după cuviință jertfele lor.

— F I N E —

C U P R I N S U L :

- I. 1. Intrarea lui Zamoyski în Moldova.— Pag.
2. Retragerea Căpitanilor lui Mihai-Vodă în Ardeal. — 3. Căderea Moldovei.—4. Vești despre întâmplările din Ardeal.— 5. Inaintarea Polonilor și planurile lor.—6. Nedumerirea Ardelenilor.—7. Intrarea lui Zamoyski în Țara-Românească. 5
- II. 1. Retragerea lui Mihai-Vodă la Făgăraș.
—2. Urmărirea lui de Basta și Unguri.—3. Vești despre întâmplările din Moldova.—4. Neliniște și temeri în amândouă părțile.—5. Greaua situațiune a lui Mihai-Vodă.—6. Tratări de pace cu Basta și Ungurii.—7. Trecearea Voevodului în Țara-Românească. .11
- III. 1. Coborirea lui Mihai-Vodă la gura Teleajinului.—2. In așteptarea ajutorului promis de Ardeleni.—3. Plecarea lui Zamoyski spre Ploești și pregăti-

- rile alor noștri de a-i tăia calea. Pag
 —4. Din cuvântarea lui Baba-Novac
 către trupele sale. — 5. Lupta din
 strâmtoarea Năenilor.—6. Incăerările
 din preajma Cepturii.—7. Retragerea
 lui Mihai-Vodă în munți. 18
- IV. 1. Totala părăsire a lui Mihai-Vodă.—
 2. Trecerea familiei sale în Ardeal.
 —3. Așezarea și întocmirea armiei
 noastre în pădurea Bucovului, lângă
 Teleajin.—4. Mișcările oștirii polone
 și descoperirea taberii lui Mihai-Vo-
 dă.—5. Pregătiri de luptă și încercări
 de pace. — 6. Bătălia din pădurea
 Bucovului și atacarea taberii române.
 — 7. Infrângerea lui Mihai-Vodă. 26
- V. 1. Vestea înfrângerii lui Mihai-Vodă.—
 2. Supunerea țării și așezarea lui Si-
 meon-Vodă în Scaun.—3. Ingrijorări
 în Ardeal din pricina stăpânirii po-
 lone în Țara-Românească.—4. Stă-
 ruinți pentru plecarea lui Zamoyski
 și îndepărtarea lui Sigismund Bá-
 thory.—5. Incercarea lui Mihai-Vo-
 dă de a strânge nouă oaste.—6. Lup-
 ta dela Argeș.— 7. Domnia lui Si-
 meon Movilă. 35
- VI. 1. Hotărîrea lui Mihai-Vodă de a călă-
 tori la Curtea din Praga.— 2. Pleca-
 rea și împrăștierea cetelor turcești

- aduse împotriva-i de Pașii din Vi- Pag.
din și Nicopole.—3. Peripețiile dru-
mului prin Ardeal.—4. Sosirea la O-
radia-Mare și întâlnirea cu Paul Nyá-
ry. — 5. Drumul dela Orade până la
Tokay.—6. Trecerea Tisei și călătoria
prin Ungaria.— 7. Sosirea în Ca-
pitala Austriei. 42
- VII. 1. Adunarea dela Lețfalău a Staturilor
Ardelene.—2. Discordia în sânul No-
bilimii ungurești, și planurile ambi-
țioase ale lui Șt. Csáky.—3. Cearta
dintre Generalul Basta și Comisarul
imperial Ungnad.—4. Dieta parțială
din Alba-Iulia și Deputația la Praga.
— 5. Dieta din Cluj și trădarea lui
Csáky.— 6. Alegerea lui Sigismund
Báthory și plecarea lui Basta.—7. Mar-
tiriul lui Baba-Novac și chinuirea lui
Szelestei și Sava Armașul. 52
- VIII. 1. Scrisoarea Staturilor Ardelene că-
tre Impărat.—2. Rapoartele lui David
Ungnad către acelaș.—3. Situațiunea
grea a lui Mihai-Vodă la Viena.—4.
Inceputul acțiunii lui. — 5. Intreve-
derea cu Arhiducele Matthias. — 6.
Doleanțele și cererile lui.— 7. Me-
moriul către Impărat 64
- IX. 1. Credința lui Mihai-Vodă către Im-
părăție și slujbele aduse de el Creș-

- tinătății.-2.Întâia trădare a Ungurilor și asediul Oradiei-Mari.-3. Adoua trădare a Ungurilor și cucerirea Ardealului. — 4. Conspirația Ardelenilor cu Turcii și Polonii și cucerirea Moldovei. — 5. Conjurația Nobililor, legătura lor cu Basta și lupta dela Mirislău.—6. Ieșirea lui Mihai-Vodă din Ardeal, luptele cu Polonii și fuga lui la Viena. 7. Nădejde în căpătarea grației și obținerea ajutorului dela Impărăție 71
- X. 1. Cererile lui Mihai-Vodă către Impăratul Rudolf. — 2. Recomandările Sfatului de război cu privire la aceste cereri.— 3. Incetineala celor dela Curte.—4. Vestea întâmplărilor din Ardeal și hotărîrea Imperialilor.— 5. Alungarea deputaților Ardeleni și chemarea lui Mihai-Vodă la Praga.— 6. Primirea și sărbătorirea lui la Curte. 7. Portretul lui Sadeler și tabloul lui Franz Francken II 98
- XI. 1. Aducerea și instalarea lui Sigismund Báthory.— 2. Intoarcerea solilor din Praga și veștile despre hotărîrile luate acolo.—3. Incercarea Ardelenilor de a compromite pe Mihai-Vodă în fața Imperialilor. — 4. Scrisoarea către marele Vizir Ibrahim-Pașa. — 5. Scrisoarea către boerii Țării-Ro-

- mânești.—6. Incercarea lui Mihai de a-și liberă familia cu puterea și corespondența lui cu credincioșii săi din Ardeal.—7. Inarmări și pregătiri de luptă în amândouă părțile 107
- XII. 1. Intoarcerea lui Mihai-Vodă la Viena și venirea lui la Cașovia.—2. Impăcarea celor doi vechi rivali și noi tovarăși. — 3. Strângerea oștilor lui Mihai-Vodă. — 4. Intocmirea taberii lui Basta la Măitin.—5. Impreunarea trupelor celor doi Comandanți. — 6. Intocmirea taberii Ardelenilor la Gherla.—7. Incercările lui Sigismund Báthory de a împacă și câștigă pe Basta 116
- XIII. 1. Plecarea Ardelenilor la Șimleu și apoi la Tășnad întru întâmpinarea ajutorului turcesc.—2. Ajungerea oștilor protivnice la Goroslău.—3. Intocmirea trupelor lui Sigismund Báthory. — 4. Rânduirea de bătae a trupelor împărătești. — 5. Inceperea luptei cu bătaia tunurilor și contenirea ei. — 6. Bătălia dintre trupele lui Basta și Moise Săcuiul și înfrângerea acestui din urmă.—7. Atacul lui Mihai-Vodă, împrăștiarea și rușinoasa fugărire a Ardelenilor 125
- XIV. 1. Impărțirea Ardelenilor și trimiterea

trofeelor câștigate în luptă la Curtea din Praga.— 2. Plecarea Imperialilor dela Goroslău și intrarea lor în Cluj.— 3. Inăsprirea relațiilor dintre George Basta și Mihai-Vodă și cearta dintre ei.— 4. Plecarea spre Turda, jefuirea ținuturilor dela Aiud și Alba-Iulia și omorirea lui Gașpar Kornis.— 5. Hotărîrea lui Basta de a ucide pe Mihai-Vodă și planul acestuia de a pleca la Făgăraș spre a-și liberă familia.— 6. Sfatul ucigașilor și asasinarea lui Mihai-Vodă.— 7. Imprejurări după moartea Marelui Domn . . . 132

XV. 1. Răzvrătirea Buzeștilor și întâia izgonire și revenire a lui Simeon-Vodă. 2. Moartea lui Mihai, alegerea lui Radu Șerban și a doua izgonire a a lui Movilă.— 3. Reintoarcerea lui Sigismund în Ardeal, alungarea Imperialilor și a doua revenire a lui Simeon-Vodă.— 4. Recucerirea Ardealului și neizbutita încercare a lui Radu-Vodă de a cuprinde Țara-Românească și a Buzeștilor de a ridică Domn pe Radu Mihnea.— 5. Cedarea Ardealului către Imperiali, expediția lui Radu-Vodă și a treia izgonire a lui Simeon - Vodă.— 6. Revenirea lui Movilă cu Tătarii Hanului Gazi-Ghi-

	rai și lupta dela Teișani.-- 7. Intemeierea domniei lui Radu-Vodă și cererile lui cătră Imperiali . . .	Pag. 144
XVI.	1. Aparenta așezare a stărilor în Ardeal și Țara-Românească.—2. Năvălirea lui Moise Săcuiul și a Pașei de Timișoara în Ardeal și alungarea Imperialilor. — 3. Greaua situație a Țării-Românești și hotărîrea lui Radu Vodă de a interveni în Ardeal.—4. Ciocnirea dela Feldioara dintre trupele lui Raț și Makó și lupta dela Cristian dintre aceeași.— 5. Intocmirea taberii lui Moise Săcuiul lângă Brașov și intrarea lui Radu-Vodă în Ardeal.— 6. Impreunarea lui cu Raț și marșul împotriva lui Moise. — 7. Lupta de lângă Brașov, zdrobirea Ardelenilor și moartea lui Moise . . .	155

ERRATUM

La pag. 5, rândul 10 de jos în sus, să se cetească: prin cucerirea *Moldovei* și prădarea Podoliei.....
